

PROBLEMY NARODOWOŚCIOWE IRAKU

Rafał Ożarowski

2012

WYDZIAŁ INFORMACJI O KRAJACH POCHODZENIA UDSC
maj 2013

ZASTRZEŻENIE

Niniejszy raport tematyczny jest dokumentem jawnym, a opracowany został w ramach projektu „Rozbudowa Biblioteki Wydziału Informacji o Krajach Pochodzenia” nr 1/7/2009/EFU, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu na rzecz Uchodźców.

W ramach wspomnianego projektu, WIKP UDSC zamawia u ekspertów zewnętrznych opracowania, które stanowią pogłębioną analizę wybranych problemów/zagadnień pojawiających się w procedurach uchodźczych/azytowych. Informacje znajdujące się w ww. raportach tematycznych pochodzą w większości z publicznie dostępnych źródeł, takich jak: opracowania organizacji międzynarodowych, rządowych i pozarządowych, artykuły prasowe i/lub materiały internetowe. Czasem oparte są także na własnych spostrzeżeniach, doświadczeniach i badaniach terenowych ich autorów.

Wszystkie informacje zawarte w niniejszym raporcie zostały zebrane i opracowane z największą starannością. Jednakże nie można wykluczyć, że niektóre dane, a nawet ogólny obraz prezentowanej w nim sytuacji, są nieaktualne, niekompletne lub nieścisłe. Dlatego też nie może on być traktowany jako jedyny i niepodważalny punkt odniesienia, na podstawie którego podejmowane są decyzje co do nadania bądź odmowy nadania statusu uchodźcy lub innych form ochrony międzynarodowej.

Niniejszy raport nie jest także i nie powinien być uważany za jakąkolwiek deklarację polityczną jego autorów czy polskich władz.

Wyłączna odpowiedzialność za treść raportu spoczywa na jego autorze. Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za sposób wykorzystania udostępnionych informacji.

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
1 MOZAIKA ETNICZNO-RELIGIJNA	7
1.1 ARABOWIE	7
1.1.1 ARABOWIE SUNNICI	8
1.1.2 ARABOWIE SZYICI	8
1.1.3 ARABOWIE - MADANOWIE	9
1.2 KURDOWIE	10
1.3 TURKMENI	11
1.4 ASYRYJCZYCY	12
1.5 MANDEJCZYCY	12
1.6 ORMIANIE	13
1.7 SZABAKOWIE	13
1.8 AHL-E HAKK	14
1.9 ŻYDZI	14
2 SYTUACJA POLITYCZNA	15
2.1 OKRES OBECNOŚCI OBCYCH WOJSK NA ZIEMI IRACKIEJ (2003-2011)	15
2.2 SYTUACJA OBECNA (2012 ROK)	23
2.3 IRACKIE MILICJE I GRUPY ZBROJNE	24
3 DYLEMATY USTROJOWE	35
3.1 „KONSTYTUCJA TYMCZASOWA” Z 8 MARCA 2004 ROKU	35
3.2 KONSTYTUCJA IRAKU Z 15 PAŹDZIERNIKA 2005 ROKU	36
3.3 PREZYDENT, RZĄD, PARLAMENT I ICH KOMPETENCJE	38
3.4 WŁADZA SĄDOWNICZA – KOMPETENCJE I EFEKTYWNOŚĆ	40
3.5 POSZANOWANIE MNIEJSZOŚCI NARODOWO-RELIGIJNYCH (ANALIZA KONSTYTUCJI)	41
3.6 RZĄD CENTRALNY A REGIONALNY RZĄD KURDYSTANU	42
4 KONFLIKTY POMIĘDZY GRUPAMI RELIGIJNYMI I NARODOWOŚCIOWYMI	45
4.1 PRZYCZYNY KONFLIKTÓW	45
4.2 NASTĘPSTWA KONFLIKTÓW	46
4.3 POLITYKA WŁADZ WOBEC OFIAR SPORÓW I KONFLIKTÓW	47
PODSUMOWANIE	49

MAPA IRAKU Z PODZIAŁEM NA PROWINCJE

Źródło: http://d-maps.com/carte.php?lib=iraq_map&num_car=26304&lang=en

WSTĘP

Obalenie reżimu Saddama Husajna w Iraku przyczyniło się do daleko idących zmian wewnątrz tego państwa, co ma też swoje przełożenie na cały region Bliskiego Wschodu. W Iraku zmienił się ustrój, następnie doprowadzono do demokratycznych wyborów parlamentarnych, prezydentem został Kurd – Dżalal Talabani, a w 2005 roku przyjęto nową konstytucję. W rzeczywistości jednak nie rozwiązywało to ogromu problemów, które pojawiły się w 2003 roku.

Obecność wojsk Stanów Zjednoczonych Ameryki i ich koalicjantów stała się zarzewiem długotrwałego konfliktu z radykalnymi ugrupowaniami muzułmańskimi, które nierzadko inspirowane i wspierane z zewnątrz uzyskały możliwość bezpośredniej konfrontacji z siłami wojsk amerykańskich, brytyjskich, a także polskich. Intensywnie rozwijające się irackie grupy zbrojne i milicje zaczęły wchodzić także w konflikt między sobą. Determinowała to nakładająca się na siebie mozaika narodowościowa i religijna, gdzie obok siebie żyją Arabowie i Kurdowie; chrześcijanie, muzułmanie, a także inne grupy narodowościowo-religijne, jak Jazydzi, Asyryjczycy, Ormianie, Turkmeni czy Szabakowie.

Ponieważ oczywiste jest, że w okresie tak głębokich zmian czynnik narodowościowy i religijny wzmaga animozje i prowadzi do ostrych sporów i konfliktów, trudno było spodziewać się, że w przypadku Iraku będzie inaczej. Konflikty, jakie pojawiły się od 2003 roku trwają do dzisiaj. Ogromne straty poniosła ludność cywilna, która stała się ofiarą czystek i często była zmuszana do ucieczki. Ponad dwa miliony Irakijczyków opuściło swój kraj i udało się do państw sąsiednich. Sytuacja wciąż jest trudna, a kroki podejmowane przez państwo na rzecz poprawy bezpieczeństwa i rozwiązania problemu uchodźców nie przyniosły oczekiwanych rezultatów.

Celem raportu jest zaprezentowanie sytuacji w Iraku po 2003 roku z uwzględnieniem wielu czynników, które składają się na rozmaite dylematy społeczno-narodowościowe tego państwa. W pierwszej kolejności autor dokonał charakterystyki etniczno-religijnej Iraku. Następnie opisano sytuację polityczną w Iraku od 2003 roku. Szczególnej analizie poddano wydarzenia z roku bieżącego, które odzwierciedlają polityczne problemy obecnego Iraku. Autor podjął się również próby dość rozbudowanego scharakteryzowania najważniejszych irackich milicji i grup zbrojnych, które są stronami w trwającym wciąż konflikcie wewnętrznym. Istotną część stanowi analiza problematyki ustrojowej Iraku wraz z omówieniem aktualnie obowiązującej konstytucji. Poza omówieniem specyfiki ustroju państwa irackiego szczególna uwaga została poświęcona prawom i regulacjom dotyczącym mniejszości narodowych, a zawartym w konstytucji. W tej samej części Autor podjął się próby nakreślenia relacji pomiędzy rządem centralnym Iraku a Regionalnym Rządem Kurdystanu, co wpisuje się w federacyjność państwa. W ostatniej części zostały wskazane źródła i przyczyny sporów i konfliktów w Iraku, a następnie dokonano analizy następstw tychże konfliktów.

1

MOZAIKA ETNICZNO-RELIGIJNA

Irak stanowi złożoną mozaikę etniczno-religijną. Pod względem etnicznym główny podział przebiega pomiędzy Arabami (około 75-80 procent) i Kurdami (15-20 procent). Poza nimi Irak zamieszkują Asyryjczycy, Persowie, Żydzi, Turkmeni, Szabakowie, Czerkiesi oraz Mandejczycy – etniczno-religijna mniejszość wywodząca się ze starożytnej Mezopotamii. Wszyscy oni stanowią zaledwie kilka procent całej populacji Iraku. W sferze religijnej dominują wyznawcy islamu (około 97 procent), wśród których większość stanowią szyici (60-65 procent). Sunnitów jest około 32-37 procent. Chrześcijanie stanowią nie więcej niż 3 procent irackiej społeczności.¹

1.1. ARABOWIE

W starożytności na terytorium dzisiejszego Iraku rozwijała się cywilizacja Sumerów, a następnie powstawały organizacje państwowe – Akad, Babilon i Asyria. W VI wieku p.n.e. tereny te podbili Persowie, król perski Cyrus tytułował się „królem Babilonu, Sumeru i Akadu”.² Z kolei w IV wieku p.n.e. obszar dzisiejszego Iraku stał się teatrem wojen grecko-perskich. Z czasem jednak Persowie odzyskali wpływy na tym terytorium i zbudowali miasto Ktezyfon.³

W następnych stuleciach na obszary położone nad Eufratem i Tygrysem zaczęły docierać semickie plemiona arabskie. W wyniku tych migracji od III do V wieku kształtowało się arabskie państwo Lachmidów ze stolicą w al-Hirze. W literaturze przedmiotu wydarzenie to uznaje się za powstanie arabskiego Iraku, który jeszcze nie był muzułmański, bowiem Lachmidzi w epoce przed pojawieniem się islamu byli wyznawcami nestorianizmu.⁴

Dopiero w czasach Mahometa rozpowszechnianie nowej religii islamu, które przyczyniło się do zjednoczenia plemion arabskich na Półwyspie Arabskim, stanowiło punkt wyjściowy dla dalszej ekspansji islamu i arabizacji Bliskiego Wschodu. Już w rok po śmierci Mahometa, w 633 roku, armia Chalida ibn al-Walida, głównodowodzącego Abu Bakra, zajęła al-Hirę. W 637 roku siły arabskie pokonały armię perską pod Kadisiją, następnie zajęły Ktezyfon, a potem cały Irak.⁵ Za panowania dynastii Abbasydów (lata: 750-1258) Irak stał się centrum świata arabskiego, a Bagdad jego stolicą. Najazdy mongolskie z XIII wieku przyczyniły się do upadku tej dynastii, a od XVI wieku Irak wszedł w skład Imperium Osmańskiego. W ten sposób „iraccy” Arabowie stali się na kilkaset lat poddanymi sułtana tureckiego.

Koncentrując się jednak na etniczno-religijnych aspektach Iraku, w przypadku irackich Arabów należy wskazać dwa zasadnicze elementy, wymagające szerszego przedstawienia. Pierwszym jest dominujący i dychotomiczny podział na sunnitów i szyitów. Drugim zaś plemienna i klanowa struktura Arabów, co w rzeczywistości ma odniesienie do całego społeczeństwa irackiego, w którym aż 75 procent populacji jest częścią, bądź jest związana ze strukturami klanowymi.⁶

1. Dane w procentach dotyczące podziału etniczno-religijnego w Iraku pochodzą ze strony *The World Factbook*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/iz.html>.
2. M. M. Dziekan, *Historia Iraku*, Warszawa 2002, s. 25.
3. M. M. Dziekan, *Irak. Religia i polityka*, s. 17.
4. Ibidem.
5. B. Lewis, *Arabowie w historii*, Warszawa 1995, s. 64-65.
6. H. D. Hassan, *Iraq: Tribal Structure, Social, and Political Activities*, CRS Report for Congress, 2007, s. 1.

1.1.1. ARABOWIE SUNNICI

Arabowie sunnici stanowią około 20 procent ludności Iraku i zamieszkują głównie centralny Irak. Często mówi się o istnieniu tzw. sunnickiego trójkąta rozciągającego się od północno-zachodniego Bagdadu poprzez Falludżę, Samarę, Ramadi, aż do Tikritu, jako o obszarze zdominowanym przez sunnitów. Spory odsetek Arabów sunnitów zamieszkuje Mosul i jego okolice. Stanowi to efekt długotrwałej arabizacji północnych części obecnego Iraku, które w przeszłości należały wyłącznie do Kurdów. Co najmniej połowa arabskich sunnitów w Iraku mieszka w miastach. Są oni zazwyczaj dobrze wyedukowani i w związku z tym uprawiają szanowane zawody (prawnicy, lekarze) oraz pełnią ważne funkcje państwowe (urzędnicy). Ich wysoka pozycja społeczna ma historyczne tradycje. Już w czasach Imperium Osmańskiego elitę polityczną na ziemi irackiej stanowili właśnie Arabowie sunnici. Zjawisko to zostało utrwalone w czasach rządów partii Baas (Socjalistyczna Partia Odrodzenia Arabskiego – Hizb al-Baas al-Arabi al-Isztiraki), szczególnie w okresie rządów Saddama Husajna, który sam był sunnitą pochodzącym z Tikritu.⁷

Rodziny „miejskich” i wykształconych sunnitów są zsekularyzowane, głównie z powodu ideologicznych wpływów rządzącej Partii Baas. Z tego powodu też nierzadko wstępują w mieszane małżeństwa z szyitami. Zaś arabscy sunnici mieszkający na wsiach są bardziej religijni i związani ze swoją strukturą klanową.⁸

Do najważniejszych klanów (*‘aszira*) sunnickich, bądź z sunnickim udziałem, które tworzą federacje klanów (*kabila*) należą⁹:

- Szammar – największe plemię w Iraku zrzeszające około półtora miliona osób, składające się zarówno z sunnickich, jak i szyickich klanów; wywodzi się od plemion z Półwyspu Arabskiego i obecnie jest związane z wieloma klanami w Jemenie czy Zjednoczonych Emiratach Arabskich;
- Dulaimi (Dulaim) – największa sunnicka federacja klanów rodowych w Iraku, zamieszkująca zachodnią prowincję al-Anbar oraz miasta Ramadi i Bagdad;
- Dżiburi (Dżibur) – jedno z największych plemion zamieszkujących obszary położone nad Tygrysem i Eufratem w północnym Iraku pomiędzy Tikritem a Mosulem. W skład plemienia Dżiburi wchodzi zarówno klany sunnickie, jak i szyickie;
- At-Tikriti (at-Takarita) – określenie sunnickich grup plemiennych, do których należy, między innymi, klan Albu Nasir. Wywodzili się z niego czołowi przywódcy rządzący Irakiem w latach 1968-2003, w tym Saddam Husajn, Ahmed Hassan al-Bakr (prezydent Iraku w latach 1968-1979) czy Ali Hassan Abd al-Madżid (minister obrony za czasów rządów Saddama Husajna, zwany „Chemicznym Alim”).

1.1.2. ARABOWIE SZYICI

Szyici, którzy wyodrębnili się w konflikcie pomiędzy zięciem Mahometa Alim Ibn Abi Talibem a Mu’awiją I, późniejszym założycielem arabskiej dynastii Umajjadów, stanowią w Iraku większość. Zamieszkują obszar na południe od Bagdadu aż do Basry. Na tym obszarze położone są miasta szyickie z miejscami kultu, które stanowią cel szyickich pielgrzymek – an-Nadżaf i Karbala. W an-Nadżafie znajduje się grób Alego, zaś w Karbali sanktuarium Husajna syna Alego, który w 680 roku poniósł męczeńską śmierć w bitwie rozegranej właśnie pod Karbalą. Corocznie wydarzenie to jest upamiętniane i opłakiwane przez szyitów podczas święta Aszura.

7. *Sunnis in Iraq*, <http://www.islamopediaonline.org/country-profile/iraq/major-religious-communities/sunnis-iraq>.

8. Ibidem.

9. Szerzej o klanach i związkach klanów zob.: H.D. Hassan, op. cit. s. 1-6.

W okresie rządów partii Baas szyici byli traktowani jako przeciwnicy tego systemu. Wynikało to między innymi z tego, że panarabizm wspomnianej partii identyfikowano z sunnizmem.¹⁰ Stąd w odróżnieniu od sunnitów często nie mieli szans na edukację czy piastowanie wysokich urzędów państwowych. W różnych okresach podlegali nasilonym represjom ze strony Baas, między innymi w 1977 roku po masowych protestach w An-Nadżafie i Karbali podczas święta Aszury, kiedy przeciw demonstrantom zostało wysłane wojsko. W wyniku starć zginęło wielu pielgrzymów, a około dwóch tysięcy osób zostało rannych. Stanowisko szyitów nie było też jednoznaczne podczas wojny iracko-irańskiej (1980-1988), podczas której przywódca Iranu, ajatollah Ruhollah Chomejni, cieszył się poparciem szyickiego duchowieństwa.¹¹

Ważne w historii irackich szyitów są wydarzenia z początku 1991 roku. Po wyzwoleniu Kuwejtu spod okupacji irackiej przez siły koalicji międzynarodowej, iraccy szyici wystąpili zbrojnie przeciwko reżimowi Saddama Husajna. Pierwotnie ośrodkiem powstania była tylko al-Basra, lecz z czasem powstańcy przejęli kontrolę nad as-Samawą, al-Amarą i an-Nasiriją. Jednak zła organizacja militarna powstańców i brak pomocy zewnętrznej ułatwiły siłom wiernym Saddamowi krwawe zdławienie tego powstania.¹² Liczba ofiar szyickiego powstania jest szacowana na około 30 tysięcy, a kolejne nawet kilkaset tysięcy zbiegło wówczas do Iranu.¹³

Szczególną rolę w kształtowaniu postaw politycznych odgrywało duchowieństwo szyickie, w tym wybitni ajatollahowie, którzy odgrywali i wciąż odgrywają istotną rolę polityczną. Należy tu wymienić takie postacie jak: Ali as-Sistani, Muhammad Bakir as-Sadr, Muhammad Bakir al-Hakim, Abu al-Kasim al-Cho'i oraz kontrowersyjny młody duchowny Muktada as-Sadr.

1.1.3. ARABOWIE - MADANOWIE

Madanowie (Arabowie błotni) to arabska społeczność zamieszkująca bagniste tereny położone na południu Iraku w delcie Eufratu i Tygrysu oraz dorzeczu Szatt al-Arab. Są potomkami Sumerów i plemion arabskich napływających z interioru Półwyspu Arabskiego. Ze względu na odrębność i specyfikę kulturową można traktować ich jako oddzielną grupę etniczno-religijną, chociaż są oni szyitami. W 1980 roku na irackich bagnach żyło około 500 tysięcy Madanów. Jednak w wyniku niszczycielskiej polityki reżimu Saddama Husajna i represji stosowanych szczególnie po powstaniu szyickim w 1991 roku ich obecną liczbę szacuje się na zaledwie 30 tysięcy. Wcześniej około 100 tysięcy przeniosło się do Iranu, a około 200 tysięcy zostało przymusowo przesiedlonych w inne miejsca Iraku.¹⁴

Przez lata Madanowie w zasadzie funkcjonowali poza systemem państwa. Nie podlegali opiece lekarskiej, systemowi edukacji i nie płacili podatków. A arabskie określenie na mieszkańca bagien – *ma'dan* jest synonimem osoby prymitywnej.¹⁵

10. M. M. Dziekan, *Irak. Polityka i religia ...*, op. cit., s. 57.

11. *Ibidem*, s. 58-59.

12. J. Zdanowski, *Historia Bliskiego Wschodu w XX wieku*, Wrocław 2010, s. 483-484.

13. J. Embry, *Uprising in Iraq may be slow because of U.S. inaction in 1991*, <http://www.seattlepi.com/national/article/Uprising-in-Iraq-may-be-slow-because-of-U-S-1111482.php>.

14. N. Raphaeli, *Environmental and Cultural Terrorism – The Destruction of Iraqi Marshes and Their Revival: Some Personal Reflections*, "The Memri Economic Blog", http://memrieconomicblog.org/bin/content.cgi?article=15#_edn7.

15. *Ibidem*.

1.2. KURDOWIE

Kurdowie są jednym z największych narodów bez własnego państwa liczącym sobie obecnie około 30 milionów ludzi. Są czwartym pod względem liczebności (po Arabach, Persach, Turkach) narodem żyjącym na Bliskim Wschodzie.¹⁶ Największa liczba Kurdów zamieszkuje terytoria wschodnio-południowej Turcji – około 15 milionów. W Iraku żyje ich około 4,7 miliona. Poza tym Kurdowie zamieszkują Iran, Syrię i Armenię.

Kurdowie to lud indoeuropejski, którego pochodzenie nie jest do końca znane. W literaturze fachowej często podawana jest informacja, iż Kurdowie są potomkami spokrewnionego z Persami (Irańczykami) ludu Medów.¹⁷ W państwie irackim zamieszkują północną-wschodnią jego część. Główne miasta irackiego Kurdystanu to: Irbil, Sulajmanijja, Dahuk, a także Kirkuk i Mosul, w których to Kurdowie stanowią spory odsetek mieszkańców. Kurdowie w Iraku posługują się dwoma dialektami języka kurdyjskiego – kurmandži i sorani, aczkolwiek tuż przy granicy z Iranem Kurdowie używają także dialektu faili.

W czasach nowożytnych, po upadku Imperium Osmańskiego, wśród Kurdów wzrosły dążenia niepodległościowe. Zwłaszcza kiedy nie wszedł w życie traktat z Sèvres (1920 rok), zakładający ustanowienie niepodległego państwa kurdyjskiego. Wówczas doszło do kilku powstań wymierzonych w ówczesnego mandatariusza brytyjskiego, który sprawował faktyczną władzę w Iraku. Na czele kurdyjskich rebelii stał legendarny przywódca Mahmud Barzindži, który jednostronnie proklamował nawet utworzenie królestwa kurdyjskiego. Po utworzeniu niepodległego państwa irackiego w 1932 roku Kurdowie w dalszym ciągu domagali się własnego państwa. Jeszcze w tym samym roku wybuchło powstanie pod przywództwem Ahmada Barzaniego.¹⁸

W kolejnych dekadach istnienia państwa irackiego sprawa kurdyjska zajmowała jedno z ważniejszych miejsc w polityce wewnętrznej Iraku. W 1961 roku założyciel Demokratycznej Partii Kurdystanu (DPK), Mustafa Barzani, stanął na czele zakrojonego na dużą skalę powstania kurdyjskiego wymierzonego przeciwko władzy centralnej Iraku. Powstanie to trwało aż do 1970 roku. Wówczas rządząca w pełni od 1968 roku partia Baas zawarła z Kurdami porozumienie rozejmowe, które przewidywało, między innymi, utworzenie autonomicznego Regionu Kurdystanu. Porozumienie to jednak nie zostało dotrzymane. Z tego powodu w 1974 roku rozpoczęła się kolejna odsłona konfliktu Kurdów z rządem centralnym Iraku. Tłem tego konfliktu były bardzo napięte relacje iracko-irańskie. Nie jest zatem przypadkiem, że konflikt zakończył się marcu 1975 roku, kiedy to Irak z Iranem zawarli w Algierze porozumienie.¹⁹ Działania zbrojne Kurdów wzmożyły się podczas wojny iracko-irańskiej. Tym razem Saddam Husajn w konflikcie kurdyjskim zastosował broń masowej zagłady, której ofiarami stali się głównie cywile. Symbolem tragedii Kurdów stał się atak na miasto Halabdzja 16 marca 1988 roku, w którym zginęło około pięciu tysięcy osób.

Po raz kolejny Kurdowie wszczęli powstanie w 1991 roku, licząc na osłabienie militarno-gospodarcze Iraku po jego agresji na Kuwejt i porażce w wyniku operacji „Pustynna Burza”. Powstanie to, podobnie jak i poprzednie zostało stłumione, jednak w tym przypadku Rada Bezpieczeństwa przyjęła rezolucję ONZ nr 688, na mocy której utworzono strefę bezpieczeństwa dla irackiego Kurdystanu. W rzeczywistości był to krok ku zorganizowaniu się namiastki państwa kurdyjskiego w Iraku. Już w 1992 roku przeprowadzono wybory do Kurdyjskiego Zgromadzenia Narodowego.²⁰ Nie oznaczało to jednak, że na terytorium irackiego Kurdystanu zapanował pokój.

16. A. Grgies, *Sprawa kurdyjska w XX wieku*, Warszawa 1997, s. 9

17. Y. Thoraval, *Słownik cywilizacji muzułmańskiej*, Katowice 2002, s. 162.

18. D. Madeyska, *Historia współczesna świata arabskiego*, Warszawa 2008, s. 82.

19. J. Zdanowski, op. cit., s. 292-294.

20. *Ibidem*, s. 485.

W 1994 roku wybuchła wojna domowa pomiędzy DPK a Patriotyczną Unią Kurdystanu (PUK), kierowaną przez Dżalala Talabaniego. Pomimo zażegnania konfliktu, partie te w dalszym ciągu są mocno zantagonizowane.

Dopiero obalenie Saddama Husajna w 2003 roku i przyjęcie w 2005 roku nowej Konstytucji uprawomocniło istnienie autonomii Regionu Kurdystanu, który jest reprezentowany przez prezydenta Masuda Barzaniego i Regionalny Rząd Kurdystanu, na czele którego stoi od kwietnia 2012 roku Nechirvan Idris Barzani. W Regionie Kurdystanu język kurdyjski ma status języka oficjalnego na równi z językiem arabskim. Ponadto od 2006 roku autonomiczny Region Kurdystanu ma zunifikowaną administrację, która w formalny sposób kończyła okres dwuwładzy (wcześniej spory pomiędzy DPK i PUK doprowadziły do ustanowienia dwóch odrębnych stolic w Irbilu i Sulejmanijji).²¹

Iraccy Kurdowie są w większości muzułmanami-sunnitami. Wyznają także szyicką odmianę islamu (większość z nich zamieszkuje Iran)²², chrześcijaństwo i jazydyzm, który jest religią o synkretycznym charakterze, łączącą w sobie elementy islamu, chrześcijaństwa i zoroastrizmu. Liczba jazydów (arab. *jazidija*) w Iraku jest różnie przedstawiana. Niektóre źródła wskazują nawet na 500 tysięcy, inne zaś podają od 200 do 300 tysięcy jako liczbę wszystkich jazydów na świecie.²³

1.3. TURKMENI

Iraccy Turkmeni wywodzą się z ludów tureckich z plemienia Oguzów. Posługują się dialektem, który jest zbliżony do języka azerbejdżańskiego. Zamieszkują Bagdad, Mosul, Kirkuk, Irbil, Dahuk, Telafer i miejscowości wokół nich położone. Według niektórych źródeł w Bagdadzie żyje około pięćdziesięciu rodzin Turkmenów.²⁴

Zgodnie z powszechnym spisem ludności z 1957 roku Turkmeni stanowili trzecią co do wielkości po Arabach i Kurdach grupę etniczną w Iraku. Ich liczbę szacowano na 567 tysięcy. Natomiast według szacunków demograficznych w 2000 roku liczba irackich Turkmenów wynosiła około 3 miliony.²⁵

Turkmeni są w większości wyznawcami sunnickiego islamu, chociaż nieduży procent spośród ich społeczności wyznaje chrześcijaństwo.

W przeszłości Turkmeni byli narażeni na liczne represje. Już w okresie mandatu brytyjskiego w Iraku turkmeńscy działacze polityczni byli skazywani na wygnanie, a wszelkie swobody i prawa Turkmenów były ograniczane. W lipcu 1959 roku z inspiracji Irackiej Partii Komunistycznej (*al-Hizb asz-Szu'i al-Iraki*) zrzeszającej głównie Kurdów doszło w Kirkuku do zmasowanych ataków kurdyjskich na Turkmenów, których celem było „oczyszczenie” miasta z ich społeczności. Po dojściu do władzy partii Baas po początkowo pozornych działaniach na rzecz poszanowania praw mniejszości, Baas zakazała używania języka turkmeńskiego i zaczęła zamykać ich szkoły, poddając Turkmenów arabizacji. Celem przyjętych na początku lat 70. założeń było doprowadzenie do pełnej arabizacji miasta Kirkuk w roku 1980. Celowo także zmieniono w 1974 roku granice administracyjne wielu okręgów zamieszkiwanych przez społeczność turkmeńską, aby rozbić ich skupiska.²⁶

21. *Contemporary history. Some key events since the early 20th century* (z oficjalnej strony Regionalnego Rządu Kurdystanu – www.krg.org).
22. Warto tu wskazać, iż w latach 1971-1980 reżim iracki wysiedlił ponad 200 tysięcy szyickich Kurdów (Faili) z Iraku. <http://www.krg.org/articles/detail.asp?lngnr=12&smap=03010600&rnr=143&anr=18710>.
23. Zob. *Encyklopaedia Iranica*, hasło: *Yazidis*, <http://www.iranicaonline.org/articles/yazidis-i-general-1>.
24. *The Turkmen of Iraq: Underestimated, Marginalized and exposed to assimilation Terminology, Unrepresented Minorities and Peoples Organization*, <http://www.unpo.org/article/2610>.
25. A. Kocak, *The Reality of Turkmen Population in Iraq*, "The Journal of Turkish Weekly", 8 maja 2007, <http://www.turkishweekly.net/news/44911/the-reality-of-the-turkmen-population-in-iraq.html>; H. T. Oğuzlu, *Endangered Community: The Turkoman Identity on Iraq*, "Journal of Muslim Minority Affairs", vol. 24, no. 2, 2004, s. 309-324; *Iraqi Turkmen: The Human Rights Situation and Crisis in Kirkuk*, Conference Report, The European Parliament Brussels, 26-27 marca 2007 http://www.unpo.org/images/reports/iraqi_turkmen_hr_situation_kerkuk_report.pdf.
26. *Iraqi Turkmen*, Unrepresented Nations and Peoples Organization, <http://www.unpo.org/members/7878>.

Po utworzeniu strefy bezpieczeństwa dla irackiego Kurdystanu w 1991 roku, pojawiły się liczne napięcia pomiędzy Turkmenami a Kurdami i tak jak wcześniej Turkmeni byli poddawani arabizacji, tak od tego czasu można było mówić o „kurdyzacji” Turkmenów. W efekcie długotrwałe napięcia pomiędzy Kurdami i Turkmenami spowodowały, że zaczęto mówić o autonomii dla Turkmenów w ramach regionu irackiego Kurdystanu.²⁷

1.4. ASYRYJCZYCY

Współcześni Asyryjczycy wywodzą się od starożytnych plemion semickich tworzących państwo asyryjskie ze stolicą w Niniwie. Posługują się językiem nowoaramejskim. Zamieszkują północne części Iraku, położone w irackim Kurdystanie, w tym region na wschód Mosulu, i wokół miasta Dahuk. Asyryjczycy żyją także w Bagdadzie. Często nazywani są syriatami, chaldejczykami, asyrochaldejczykami, nestorianami i jakobitami. Ma to związek z przynależnością Asyryjczyków do różnych chrześcijańskich kościołów wschodnich.²⁸ Obecnie przyjmuje się, że Irak zamieszkuje od półtora miliona do nawet około dwóch milionów Asyryjczyków.²⁹

Od początku powstania państwa irackiego Asyryjczycy podlegali licznym represjom. Było to związane z popieraniem przez Asyryjczyków władzy brytyjskiej w Iraku. Już w 1933 roku doszło do masakry ludności asyryjskiej w miejscowości Simele w regionie Dahuku, w której zginęło około trzech tysięcy Asyryjczyków, a wiele rodzin pozostałych przy życiu uciekło do Syrii i do miasta Mosul. Po II wojnie światowej, szczególnie już w okresie, kiedy partia Baas przejęła władzę, rozpoczął się proces arabizacji mniejszości etniczno-religijnych tak, aby zaczęły one utożsamiać się z sunnickim reżimem Iraku. Nie ominęło to Asyryjczyków, w stosunku do których przestano oficjalnie używać określenia „Asyryjczycy” na rzecz „chrześcijan mówiących po syriacku”. Pod koniec lat 70. XX wieku iracki reżim zaczął przymusowo przesiedlać asyryjską społeczność w szczególności do Bagdadu, „wyrywając” ją z historycznych miejsc zamieszkania. Następnie na początku lat 90. sytuacja Asyryjczyków w regionie zdominowanym przez Kurdów stała się podobna do tej, w jakiej znaleźli się iraccy Turkmeni. Brak kontroli rządu centralnego na tym terytorium przyczynił się do licznych nadużyć ze strony Kurdów w stosunku do mniejszości zamieszkujących ten obszar.³⁰

1.5. MANDEJCZYCY

Mandajczycy wywodzą się od starożytnych ludów Mezopotamii. Określani są także jako sabejczycy (od arabskiego słowa *subba* – chrzest). Wyznają mandeizm (mandaizm) – jedną z najstarszych religii monoteistycznych opierającą się na wierzeniach staroperskich i babilońskich, zaczerpniętych z judaizmu i chrześcijaństwa. Praktykują chrzest poprzez zanurzenie w wodzie i uznają niedzielę za dzień święty.³¹

Mandajczycy są semitami i zamieszkują obszary dorzecza Eufratu i Tygrysu w południowym Iraku. Nie ma pewności co do dokładnej liczby Mandajczyków w Iraku. Źródła wskazują, że przed 2003 rokiem żyło ich od 15 tysięcy do nawet 70 tysięcy.³² Obecnie natomiast ich społeczność liczy sobie zaledwie pięć tysięcy.³³

27. *Iraqi Turkmen: Establishment of Iraqi Turkmen Autonomy*, <http://www.unpo.org/article/4053>.

28. V. Petrosian, *Assyrians in Iraq*, Caucasian Centre for Iranian Studies, <http://www.aina.org/articles/assyriansiniraq.pdf>.

29. Zob. <http://www.aina.org/brief.html>; Assyrians of Iraq, <http://www.al-bab.com/arab/background/assyrian.htm>.

30. *Assyria, Unrepresented Nations and Peoples Organization*, http://www.unpo.org/images/members/unpo_assyria_profile_sept2009.pdf.

31. Szerzej o mandaizmie zob. *Arabowie. Słownik encyklopedyczny*, pod red. M. M. Dziekana, Warszawa 2001, s. 263.

32. *Mandajczycy – ostatni gnostycy*, <http://www.religie.424.pl/mandajczycy-8211-ostatni-gnostycy,22,article.html>.

33. *Mandaeen Human Rights Annual Report 2009*, listopad 2009, s. 4.

Za czasów rządów partii Baas Mandejczyków prześladowano; ograniczano ich działalność w zakresie politycznym i religijnym. Dyskryminowano ich w dziedzinie edukacji, prawa i zatrudnienia. Zmuszano ich do służby wojskowej pomimo ich pacyfistycznych przekonań religijnych. W ostatnich latach rządów Partii Baas i w okresie po upadku reżimu Saddama Husajna narażeni byli na częste ataki ze strony muzułmańskich ekstremistów, którzy też przemocą próbowali wymuszać na nich przejście na islam. Z tego powodu ogromny odsetek tej społeczności zdecydował się na ucieczkę z kraju do sąsiednich państw arabskich, a także do irackiego Kurdystanu.

1.6. ORMIANIE

Ormianie na ziemi dzisiejszego Iraku pojawili się już w starożytności. W XVIII i XIX wieku często sprawowali w Bagdadzie ważne funkcje państwowe, jak np. Setrak Bogosian – główny inspektor Banku Osmańskiego. W niepodległym Iraku pozycja Ormian w porównaniu do innych mniejszości etniczno-religijnych była całkiem niezła. Dość silnie utożsamiali się oni z państwem irackim i cieszyli się zaufaniem reżimu Saddama Husajna. W zasadzie najgorsze czasy dla irackich Ormian przyszyły po obaleniu dyktatury partii Baas. Stali się oni celem ataków ze strony różnych muzułmańskich ugrupowań terrorystycznych, co było w jakimś stopniu związane z obecnością wojsk armeńskich w koalicji antyirackiej. W efekcie spora część z nich zdecydowała się na emigrację, m.in. do Armenii.³⁴

Ormianie są chrześcijanami i do niedawna ich populacja w Iraku wynosiła około 70 tysięcy. Jednak ze względu na emigrację uległa ona znacznemu zmniejszeniu. Obecnie Ormianie zamieszkują głównie w Bagdadzie, ale także w innych większych miastach jak Basra czy Mosul.

1.7. SZABAKOWIE

Szabakowie należą do grupy ludów irańskich i są etnicznie związani z Kurdami. Nie ma jasności, od kiedy zaczęli być traktowani jako odrębna grupa etniczna. Historycznie zamieszkiwali niewielkie wioski na wschód od Mosulu; sąsiedowali z chrześcijanami, jazydami, Arabami, Turkmenami i Kurdami. Posługują się językiem szabaki z grupy języków indo-irańskich. Szabakowie określają się mianem muzułmanów, lecz w rzeczywistości są związani religijnie z jazydami i odbywają pielgrzymki do ich miejsc świętych. Współcześnie trudno oszacować liczbę Szabaków. Niektóre źródła wskazują na populację Szabaków rzędu 100 tysięcy z czego przyjmuje się, że kilkanaście tysięcy mieszka w samym Mosulu.³⁵

Po upadku reżimu Saddama Husajna sytuacja Szabaków uległa znacznemu pogorszeniu. Ich domostwa stały się częstym celem ataków ze strony zbrojnych formacji arabskich, w wyniku czego wielu z nich zostało zmuszonych do opuszczenia swoich miejsc zamieszkania.

34. *Armenians of Iraq*, http://freepages.genealogy.rootsweb.ancestry.com/~chaterfamilytree/armenians_of_iraq.htm.

35. M. Leezenberg, *Between Assimilation and Deportation: The Shabak and the Kakais in Northern Iraq*, [w:] *Syncretistic Religious Communities in the Near East*, Collected Papers of the Symposium, Berlin 1995, (eds.) K. Kehl-Bodrogi, B. Kellner-Heinkele, A. Otter-Beaujean, Leiden 1997, s. 159-165.

1.8. AHL-E HAKK

Ahl-e Hakk (dosłownie „ludzie prawdy”) stanowi synkretyczną społeczność religijną wywodzącą się wprawdzie z islamu, ale z charakterystycznymi dla siebie elementami innych religii bliskowschodnich. W swoich wierzeniach nadają cechy boskie Alemu Ibn Abi Talibowi. W rzeczywistości stanowią bardzo hermetyczną społeczność i powszechnie stosują zasadę *takijji* (ukrywania swojej prawdziwej wiary), podając się za szyitów imamitów.³⁶ Wyznawcami tej religii w Iraku są przeważnie Kurdowie, stąd w większości zamieszkują oni w regionie Kirkuku i Sulajmanijji.

1.9. ŻYDZI

Obecność Żydów w Iraku sięga co najmniej okresu tzw. „niewoli babilońskiej” z VI w. p.n.e. Siłą rzeczy Żydzi są jedną z najstarszych grup etniczno-religijnych na ziemi irackiej. Po utworzeniu niepodległego Iraku sprawowali bardzo ważne funkcje na rzecz rozwoju polityczno-gospodarczego kraju. Pierwszym irackim ministrem finansów był Żyd Jehezkiel Sasson. Wówczas liczbę irackich Żydów szacowano na 120 tysięcy. Po II wojnie światowej dochodziło do coraz większych wystąpień antyżydowskich i w końcu w 1950 roku iraccy Żydzi otrzymali zgodę na wyjazd do Izraela. Do 1951 roku wyjechało ich ponad 100 tysięcy. Po przejściu władzy przez partię Baas sytuacja irackich Żydów zaczęła się znacznie pogarszać. Miało to związek z szermowaniem hasłami panarabskimi przez rząd iracki zwłaszcza w obliczu wojen izraelsko-arabskich. Uznawano Żydów za szpiegów i co jakiś czas wykrywano często fikcyjne „żydowskie siatki szpiegowskie”, aby potem organizować pokazowe procesy. Ograniczono im wszelkie prawa i swobody i m.in. zakazano Żydom piastowania ważnych stanowisk publicznych.³⁷ Na początku lat 70. XX wieku nastąpiła druga, znacznie mniejsza, fala emigracji irackich Żydów do Izraela, na skutek czego w samym Iraku pozostało ich już bardzo niewiele. Jeszcze w 2004 szacowano, że w Iraku (w Bagdadzie) żyło 35 Żydów, zaś w 2008 liczba ta zmniejszyła się do dziesięciu. W 2003 roku zamknięto ostatnią synagogę.³⁸

36. J. Danecki, *Podstawowe wiadomości o islamie*, t. I, Warszawa 1997, s. 322-330.

37. M. Bard, *The Jews of Iraq*, <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/anti-semitism/iraqijews.html>.

2

SYTUACJA POLITYCZNA

2.1. OKRES OBECNOŚCI OBCYCH WOJSK NA ZIEMI IRACKIEJ (2003-2011)

Po atakach al-Ka'idy na *World Trade Center* i *Pentagon* we wrześniu 2001 roku wiadomo było, że Stan Zjednoczone będą zmuszone, aby podjąć akcję zbrojną przeciw państwom, które deklarowały wsparcie dla muzułmańskich terrorystów. Już w 2001 roku powstały Międzynarodowe Siły Wspierania Bezpieczeństwa (*International Security Assistance Force* - ISAF), które później pod egidą NATO rozpoczęły działania zbrojne w Afganistanie przeciwko reżimowi Talibów. Kolejnym „celem” ze strony Stanów Zjednoczonych był Irak. W rzeczywistości nie chodziło tu tylko o poparcie udzielane przez Saddama Husajna różnego rodzaju ekstremistom, ale „niedokończone zadanie Stanów Zjednoczonych z 1991 roku”. Wówczas prezydent George Bush senior, w obawie przed destabilizacją Iraku, nie udzielił ostatecznie wsparcia powstańcom szyickim na południu Iraku i Kurdom na północy, co skończyło się dla rebeliantów tragicznie. Zatem po 2001 roku George W. Bush junior stanął przed szansą zrobienia tego, na co nie odważył się jego ojciec.

Irak jako państwo-potencjalny wróg doskonale wpisywał się w doktrynę Busha, która bazowała na dokumencie *Project for New American Century*. Następnie w orędziu wygłoszonym 29 stycznia 2002 roku Bush wymienił trzy państwa – Irak, Iran i Koreę Północną, który szczególnie zagrażały porządkowi międzynarodowemu, określając je jako „oś zła” (*axis of evil*).³⁹ Główny pretekst najpierw nacisków na Irak, a potem podjęcia działań militarnych, stanowiło posiadanie przez Irak broni masowej zagłady. Faktem było przecież, że reżim Saddama Husajna stosował broń chemiczną (m.in. gaz bojowy sarin) w wojnie z Iranem, a także wobec Kurdów. Z tego powodu administracja G.W. Busha zażądała od Saddama, aby ujawnił i przekazał posiadaną przez siebie broń chemiczną, a sam opuścił Irak.

W sytuacji gdy Saddam Husajn nie zastosował się do stawianego mu ultimatum, 20 marca 2001 roku rozpoczęła się wymierzona w reżim partii Baas operacja militarna „Iracka Wolność”, w której obok wojsk amerykańskich i brytyjskich uczestniczyła polska jednostka specjalna GROM. Z czasem czynnie do koalicji antyirackiej przystąpiło kolejnych 30 państw. Atak na Irak nie został uprawomocniony przez Radę Bezpieczeństwa ONZ i do dziś dnia trwają spory i dyskusje na temat legalności tych działań w prawie międzynarodowym.⁴⁰

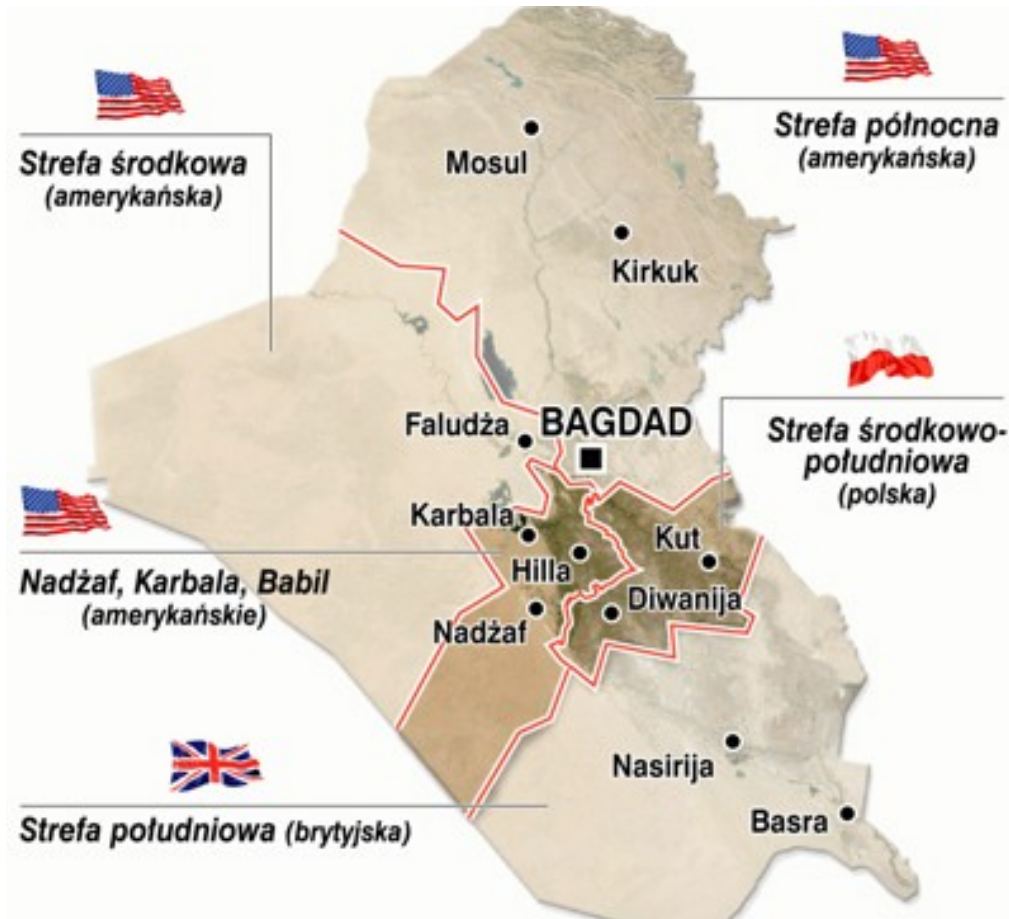
W 40 dni siły koalicji pokonały słabo zorganizowaną i wyposażoną w przestarzały sprzęt armię iracką. W grudniu 2003 roku w rodzinnym Tikricie ujęto Saddama Husajna. W tym czasie rozpoczęła się długotrwały okres okupacji Iraku związany z odsunięciem partii Baas od władzy i zainicjowanymi zmianami ustrojowymi. Irak został podzielony na cztery strefy okupacyjne: północną i środkowo-północną pod dowództwem amerykańskim, środkowo-południową pod polskim dowództwem i południową pod dowództwem brytyjskim (zob. Rysunek 1).

39. K. Czornik, *Irak w polityce zagranicznej Stanów Zjednoczonych w okresie pozimnowojennym*, Katowice 2011, s. 219.

40. Zob.: R. Fiedler, *Od przywództwa do hegemonii. Stany Zjednoczone wobec bliskowschodniego obszaru niestabilności w latach 1991-2009*, Poznań 2010, s. 288.

Okazało się, że pokonanie regularnych sił zbrojnych Iraku było niewspółmiernie łatwe do prowadzenia walk z różnego rodzaju organizacjami ekstremistycznymi, w tym z al-Ka'idą, która zaczęła się organizować w zdestabilizowanym państwie irackim. Przykładem tego są ciężkie boje o Faludżę toczone przez siły koalicji z al-Ka'idą. Walki o Faludżę miały dwie odsłony. Pierwsza, trwająca od kwietnia do maja 2004 nie przyniosła oczekiwanych rezultatów. W drugiej odsłonie, z listopada tego samego roku, siłom koalicji udało się odbić miasto z rąk sunnickich grup partyzanckich.

RYСУNEK 1. PODZIAŁ NA STREFY W IRAKU

Źródło: www.pap.pl; <http://polskiejednostkispecjalne.org/pkwirak.htm>

Od połowy 2003 roku zaczęto też tworzyć nowe instytucje rządowe Iraku. Tuż po obaleniu Saddama Husajna powołano Biuro ds. Odbudowy i Pomocy Humanitarnej, na czele którego stanął Jay Garner. W maju cywilnym administratorem został Paul Bremer, który stanął na czele Koalicyjnej Władzy Tymczasowej (*Coalition Provisional Authority- CPA*). W czerwcu 2003 rok CPA podjęła się rozmów z przywódcami irackich ugrupowań i zdecydowano o powołaniu do życia Rady Zarządzającej, w stosunku do której CPA zachowywała sobie prawo weta do większości jej uchwał. Ustalono także, że następować będzie stopniowe przekazywanie władzy Irakijczykom do połowy 2004 roku. W marcu 2004 przyjęto „małą konstytucję”, na mocy której Irak stał się państwem federalnym, demokratycznym z pluralistycznym systemem rządów.⁴¹

41. R. Fiedler, op. cit., s. 289-290.

W czerwcu 2004 roku na czele tymczasowego rządu stanął szyicki polityk Ijad Alawi. 30 stycznia 2005 roku odbyły się pierwsze wybory parlamentarne, w których udział wzięło 59 procent uprawnionych. W dużej mierze głosujących reprezentowali Kurdowie i szyici, sunnici zaś zbojkotowali wybory. W efekcie wybory wygrał szyicki Zjednoczony Sojusz Iracki (al-Itilaf al-Watani al-Iraki - SZSI), który uzyskał 48,1 procent głosów. W ten sposób SZSI otrzymał 140 mandatów na wszystkich 275. Drugi był Sojusz Narodowy Kurdystanu (arab. *at-Tahaluf al-Watani al-Kurdistani*) z liczbą 25,7 procent głosów. Zaś na trzecim miejscu uplasowała się Lista Iracka (al-Ka'ima al-Irakijja) z I. Alawim na czele, która uzyskała 13,8 procent. Po wyborach premierem nowego rządu został Ibrahim al-Dżafaari. Na prezydenta zaś został zaprzysiężony kurdyjski polityk Dżalal Talabani.⁴²

We wrześniu 2005 roku parlament iracki przyjął konstytucję, która została zatwierdzona w referendum w październiku tego samego roku. Wyniki były następujące: 78,6 procent głosujących opowiedziało się za konstytucją, przeciw było 21,4 procent. W większości to sunnici iraccy byli przeciwni nowej konstytucji.⁴³

W związku z przyjęciem nowej konstytucji rozpisano nowe wybory parlamentarne, które odbyły się w grudniu 2005 roku. Wybory ponownie wygrał Zjednoczony Sojusz Iracki, który uzyskał 128 miejsc; drugi był Sojusz Kurdystanu; trzecie miejsce zajął religijny-sunnicki Iracki Front Porozumienia (arab. *al-Dżabhat at-Tawafak al-Irakijja*). W dalszej kolejności uplasowały się: Lista Iracka I. Alawiego, sunnicki Iracki Front Dialogu Narodowego (*al-Dżabhat al-Irakijja al-Hiwar al-Watani*), religijna Unia Muzułmańskiego Kurdystanu (*al-Ittihad al-Islami al-Kurdistani*); szyickie ugrupowanie Obrońcy Przesłania, Blok Pojednania i Lojalności, Iracki Front Turkmeński, Narodowa Lista Rifidain, Lista Mifala al-Alusiego oraz ugrupowanie jazydów – Ruch Jazydów na rzecz Reform i Postępu.⁴⁴ Po wyborach na czele nowego rządu stanął Nuri al-Maliki; prezydentem pozostał Dżalal Talabani.

W tym okresie intensyfikowały się działania zbrojne przeciwko wojskom Stanów Zjednoczonych i ich koalicjantom oraz trwająca wojna domowa pomiędzy ugrupowaniami szyickimi i sunnickimi, a także Kurdami. Okazało się, że Stany Zjednoczone zaczęły tracić kontrolę nad sytuacją w Iraku szczególnie w dziedzinie bezpieczeństwa. Niestabilny obszar Iraku stał się „schronieniem” i polem do aktywności dla wielu różnych grup terrorystycznych. W 2006 roku w Iraku działało ponad pięć tysięcy terrorystów, a w 2007 roku dochodziło do 116 zamachów tygodniowo. Wśród przyczyn takiej sytuacji wskazywano na pochopne rozwiązanie baasistowskich struktur państwa i odsunięcie wszystkich członków tej partii od władzy. W ten sposób doprowadzono do nagłego upadku instytucji i więzi państwowych, które jak się z czasem okazało trudno sprawnie i szybko odbudować.⁴⁵

W tej sytuacji G. W. Bush przyjął nową strategię i zdecydował o zwiększeniu kontyngentu wojsk Stanów Zjednoczonych o 20 tysięcy żołnierzy.⁴⁶ Miało to uspokoić napiętą sytuację i walki pomiędzy zbrojnymi grupami religijnymi.⁴⁷ W efekcie założenia prezydenta Stanów Zjednoczonych i jego administracji okazały się właściwe, bowiem w 2008 roku stan bezpieczeństwa uległ znacznej poprawie. W związku z tym w listopadzie tego roku rząd USA zawarł porozumienie z rządem irackim w sprawie wycofania się sił wojskowych z Iraku. Ostateczny termin wycofania przewidziano na 31 grudnia 2011 roku.⁴⁸

42. D. Madeyska, op. cit., s. 96. Kolejne miejsca zajęły ugrupowania: Irakijczycy – partia sunnicka kierowana przez Ghaziego al-Jawara; Iracki Front Turkmeński (arab. al-Dżabhat al-Turkmenijja al-Iraki), szyickie Niezależne Narodowe Kadry i Elity; Unia Ludowa (*Ittihad asz-Szaab*), Muzułmańska Grupa Kurdystanu; szyicka Organizacja Akcji Muzułmańskiej – Dowództwo Generalne; Sojusz Narodowo-Demokratyczny, asyryjska Narodowa Lista Rafidain i sunnicki Blok Pojednania i Wyzwolenia.

43. K. Katzman, *Iraq: Elections, Government, and Constitution*, CRS Report for Congress, 15 czerwca 2006, s. 3.

44. Wyniki wyborów z grudnia 2005 roku, zob. ibidem, s. 6.

45. K. Czornik, op. cit., s. 267-269.

46. Pod koniec 2006 roku w Iraku stacjonowało około 130 tysięcy żołnierzy Stanów Zjednoczonych Ameryki.

47. Zob. *Timeline 2002-2011: Notable events in Iraq*, „Al Jazeera” 14 grudnia 2011, <http://www.aljazeera.com/indepth/spotlight/iraqschallenge/2011/06/201162713447714736.html>.

48. K. Czornik, op. cit., s. 271.

Wybrany na prezydenta Stanów Zjednoczonych Ameryki Barack Obama po swoim zaprzysiężeniu w styczniu 2009 roku zapowiedział, że większość sił zbrojnych Stanów Zjednoczonych opuści Irak do sierpnia 2010 roku, co zostało zrealizowane. Wówczas na ziemi irackiej pozostało już 50 tysięcy żołnierzy. B. Obama dotrzymał zobowiązania pomimo krytyki ze strony wielu oficerów armii irackiej, którzy uważali, że Irak nie jest jeszcze w pełni gotowy, aby samodzielnie odpowiadać za swoje bezpieczeństwo.⁴⁹ Zgodnie z zapowiedzią prezydenta B. Obamy 18 grudnia 2011 roku ostatni kontyngent amerykańskich żołnierzy opuścił Irak.

W 2010 roku odbyły się kolejne wybory parlamentarne. Na podstawie nowego prawa wyborczego zwiększono liczbę miejsc w parlamencie z 275 do 325. Przed wyborami uformowało się kilka dużych koalicji (część z tych koalicji ukształtowała się jeszcze przed wyborami w 2005 roku, inne zaś powołane zostały przed wyborami lokalnymi w prowincjach irackich w 2009 roku).⁵⁰ Wśród nich należy wymienić:

- **Państwo Prawa** (*Itilaf Daulat al-Kanun*) – utworzona i kierowana przez N. Malikiego i jego Partię Da'wa (*Hizb ad-Da'wa al-Islamijja*). Reprezentuje głównie polityczne środowiska szyickie. W skład tej koalicji oprócz wymienionej Partii Da'wa wówczas wchodziły m.in.: Partia Da'wa – Organizacja Iracka (*Hizb ad-Da'wa al-Islamijja. Tanzim al-Irak*), sunnicki Front Wyzwolenia Anbaru (*Anbar Salvation Front*), składający się z przedstawicieli plemion z regionu al-Anbar i kierowany przez Hatima Dulajmiego; Niezależny Ruch Arabski (*Independent Arab Movement*) na czele z sunnitą Abidem al-Mutlakiem al-Dżuburim; Muzułmańska Unia Irackich Turkmenów (*Islamic Union of Iraqi Turkoman*) zrzeszająca przede wszystkim szyickich Turkmenów irackich, kierowana przez Abbasa al-Bajatiego.
- **Iracki Sojusz Narodowy** (*al-Itilaf al-Watani al-Iraki* – ISN), kierowany przez Ibrahima al-Dżaafariego. Główną jego siłą są religijne ugrupowania szyickie. Aczkolwiek nie brakuje tu ugrupowań zsekularyzowanych o poglądach liberalnych. ISN był wówczas uznawany jako główny kontrkandydat wobec szyickiej koalicji Państwa Prawa. W skład ISN wówczas wchodziły m.in.: Najwyższa Rada Muzułmańska Iraku (*al-Madżlis al-A'ala al-Islami al-Iraki*), na czele której stoi Ammar al-Hakim, bratanek ajatollaha Muhammada Bakira al-Hakima; Ruch Sadrystów (*at-Tajjar as-Sadri*) kierowany przez Muktadę as-Sadra; zsekularyzowany Narodowy Kongres Iracki (*al-Mutammar al-Watani al-Iraki*) z Ahmedem Szalabim na czele; Al-Fadila – Muzułmańska Partia Cnoty, frakcja Partii Da'wa, którą kieruje Abd al-Rahim al-Hasini; Narodowy Ruch Reformy (*at-Tajjar al-Islah al-Watani*), któremu przewodzi Ibrahim al-Dżafaari.
- **Iracki Ruch Narodowy** (*al-Haraka al-Wataniyya al-Irakijja*, w skrócie określany jako *Irakijja*), którego liderem jest szyita Ijad Allawi. Zrzesza szyickie i sunnickie ugrupowania, które przeciwstawiają się sektarianizmowi. W jego skład wchodzi, m.in., takie ugrupowania jak: Narodowe Porozumienie Irackie (*al-Wifak al-Watani al-Iraki*) – partia lidera całej koalicji I. Allawiego; sunnicki Iracki Front Dialogu Narodowego (*Dżabha Iraki li al-Hiwar al-Watani*) kierowany przez Saliha al-Mutlaka. Kadry partii wywodzą się ze starych struktur reżimu baasistowskiego; Lista Odnowy (znana jako *Tadżdid*), na czele której stoi były lider Muzułmańskiej Partii Iraku Tarik al-Haszimi; Front Irackich Turkmenów (*al-Dżabha at-Turkmanijja al-Iraki*), kierowany przez Sadettina Ergeça; nacjonalistyczna arabska i sunnicka Partia al-Hadba, której przewodzi Afil an-Nadżafi.

49. *Timeline 2002-2011...*, op. cit.

50. Szczegółowe zestawienie zob. K. Katzman, *Iraq: Politics, Elections and Benchmarks*, 8 grudnia 2009, Congressional Research Service, <http://fpc.state.gov/documents/organization/135969.pdf>.

- **Sojusz Kurdystanu (Lista Kurdystanu)** (*Listi Kurdistanî*), który opiera się na porozumieniu dwóch głównych sił politycznych irackiego Kurdystanu – Demokratycznej Partii Kurdystanu (lider: M. Barzani) i Patriotycznej Unii Kurdystanu (lider: Dż. Talabani). Ponadto w skład tej koalicji wchodzi m.in.: Kurdyjska Partia Komunistyczna – Frakcja Iracka (*al-Hizb asz-Szi'ui al-Kurdistani – al-Irak*) którą kieruje Kamal Szakir; Muzułmański Ruch Kurdystanu (*Islamic Movement of Kurdistan*), któremu przewodzi szajch Utman Abd-Aziz; Socjalistyczna Partia Demokratyczna Kurdystanu (*Kurdistan Socialist Democratic Party*), na czele której stoi Mahmud Otman.
- **Iracki Front Porozumienia** (*Dżabha at-Tawafak al-Irakijja*) jest koalicją partii sunnickich. Tuż przed wyborami w jej składzie były: Muzułmańska Partia Iraku (*Hizb al-Iraki al-Islami*), której obecnie przewodniczy Ijad as-Samarai. Partia stanowi największą siłę tej koalicji; Turkmeńska Partia Sprawiedliwości (*Turkmen Justice Party*), którą kieruje Hassan Tawran; Narodowe Zgromadzenie Ludzi Iraku (*National Gathering of the People of Iraq*), na czele którego stoi Chalid al-Barae.⁵¹
- **Sojusz Jedności Iraku** (*Itilaf Wahdat al-Irak*) zrzesza ugrupowania, które uznają siebie za nacjonalistyczne i zsekularyzowane. W skład tej koalicji wchodzi zarówno partie szyickie, jak i sunnickie, a także kurdyjskie. Do kluczowych z nich należą: szyicka Partia Konstytucji (*Constitution Party*) na czele z Dżawadem al-Bulanim, który jest kluczową postacią tej koalicji; sunnicka Rada Przebudzenia Iraku (*Awakening Council of Iraq*), której liderem jest szajch Ahmed Abu Risza; Karta Zgromadzenia (*Charter Gathering*), na czele którego stoi były członek partii Baas i bliski współpracownik Saddama Husajna szajch Abdulghafour Sammurai.⁵²

Poza koalicjami niektóre partie polityczne startowały indywidualnie. Warto tu wskazać na kurdyjskie ugrupowanie **Ruch na Rzecz Zmiany** określane jako **Gorran** (od kurdyjskiego określenia zmiana). Na czele tej partii stoi Nawszirwan Mustafa. W ostatnim czasie partia ta zyskała sobie dużą popularność i często uznaje się ją już za drugą co do popularności w irackim Kurdystanie.⁵³ W swoim programie wyborczym Gorran szczególnie kładła nacisk na poszanowanie prawa, eliminację wszelkiej dyskryminacji obywateli irackich ze względu na ich wyznanie, pochodzenie etniczne, płeć, czy status społeczny. Opowiadała się za zwalczaniem terroryzmu, fundamentalizmu i rasizmu oraz budowie zaufania pomiędzy Kurdami, Arabami, Turkmenami, Asyryjczykami, Ormianami i wszelkim innymi mniejszościami irackimi.⁵⁴ Ponadto, istotnymi ugrupowaniami, które startowały z własnej niezależnej listy były: **Muzułmańska Unia Kurdystanu** (*al-Ittihad al-Islami al-Kurdistani*) kierowana przez Salaha ad-Dina Baha'addina, która jest powiązana ze Stowarzyszeniem Braci Muzułmanów (*Dżamijjat al-Ichwan al-Muslimin*) oraz **Muzułmańska Grupa w Kurdystanie** (*al-Dżema'a al-Islamijja fi Kurdistan*), na czele której stoi Ali Bapir. Stworzył on to ugrupowanie po tym, jak wystąpił z Muzułmańskiego Ruchu Kurdystanu.⁵⁵

Wybory wygrała koalicja Irakijja I. Allaiwego, która uzyskała 91 miejsc w parlamencie. Drugie miejsce zajęła koalicja Państwo Prawa z liczbą 89 miejsc. Trzecie miejsce zajął Narodowy Sojusz Iracki z liczbą 70 mandatów (szczegółowe dane poniżej – Tabela 1). Za największych przegranych tych wyborów można uznać Narodowy Sojusz Iracki i Iracki Front Porozumienia, które to ugrupowania składowe straciły najwięcej w porównaniu do wyborów z grudnia 2005 roku.

51. Szerzej o koalicji Irackiego Frontu Porozumienia zob. *Iraqi Accord*, <http://www.carnegieendowment.org/publications/special/misc/iraqielections2010/index.cfm?fa=ia>.
52. Zob. *Unity Alliance of Iraq*, <http://www.carnegieendowment.org>.
53. H. Ahmed, *Gorran Claims to be Second Most Popular Party in Kurdistan*, "Rudaw", 7 sierpnia 2012 <http://www.rudaw.net/english/kurds/5058.html>.
54. *The Gorran (Change) List Platform for the coming Iraqi Parliamentary Elections in March 2010...*, www.gorran.net.
55. Ali Bapir, „Nikasz”, www.niqash.org.

W kontekście grup religijnych szyici po wyborach wyszli wzmocnieni, bazując na tym, że koalicje, w których de facto odgrywają czołowe role przedstawiane były jako ogólnonarodowe i będące ponad podziałami. Sunnici zaś przystąpili do wyborów rozproszeni i osłabieni, bowiem wielu przywódcom sunnickim odebrano prawo startu w wyborach ze względu na ich związki z reżimem baasistowskim Saddama Husajna.⁵⁶

TABELA 1. WYNIKI WYBORÓW PARLAMENTARNYCH W IRAKU Z 2010 ROKU

KOALICJA I PARTIE	LICZBA GŁOSÓW	LICZBA GŁOSÓW W PROCENTACH	MIEJSCA W PARLAMENCIE
Iracki Ruch Narodowy	2 849 612	24,72	91
Państwo Prawa	2 792 083	24,22	89
Iracki Sojusz Narodowy	2 092 066	18,15	70
Sojusz Kurdystanu	1 681 714	14,59	43
Gorran	476 478	4,13	8
Iracki Front Porozumienia	306 647	2,66	6
Sojusz Jedności Iraku	298 266	2,59	4
Muzułmańska Unia Kurdystanu	243 720	2,12	4
Muzułmańska Grupa Kurdystanu	152 530	1,32	2
Mniejszości	61 153	-	8
RAZEM	11 526 412	100	325

Źródło: <http://www.themajlis.org/projects/iraq-results>

Po wyborach pojawiły się długotrwałe trudności w sformowaniu rządu. Ijad Allawi lider zwycięskiej koalicji nie uzyskał wystarczającego poparcia, aby powołać nowy rząd. Przyczyniło się do tego porozumienie z maja 2010 roku pomiędzy koalicją Państwa Prawa Nuriego al-Malikiiego i przedwyborczymi szyickimi oponentami – Irackim Sojuszem Narodowym, które zostało określone mianem „Sojuszu Narodowego”. Jednak wtedy nic nie zapowiadało jeszcze, że pomimo jego deklaracji to właśnie al-Maliki zostanie premierem. Wybór ten przyspieszyło tzw. „porozumienie z Irbilu” zawarte 8 listopada 2010 roku. Wówczas doszło do spotkania al-Malikiiego z liderami innych irackich koalicji i partii. Gospodarzem byli Kurdowie, którzy mieli realny wpływ na podjęte tam decyzje. Wtedy przesądzone zostało, że al-Maliki zostanie premierem, a Allawi, który miałby, jak to wcześniej ustalano, zostać prezydentem, w wyniku ostrego sprzeciwu Kurdów pogodził się, że pozostanie nim dalej Dż. Talabani. Koalicja „Irakijja” otrzymała w ramach „rekompensaty” stanowisko przewodniczącego parlamentu i szeroką reprezentację w rządzie.⁵⁷

56. T. Otłowski, *Irak po wyborach: szanse i zagrożenia*, „Policy Papers” nr 11/2010, Warszawa 2010, s. 4-5. Tekst dostępny na stronie: <http://fae.pl/faepolicypaperirakpowyborach000.pdf>.

57. K. Katzman, *Iraq: Politics, Governance, and Human Rights*, „Congressional Research Service”, 2 października 2012, s. 12-13.

Zatem dopiero po dziewięciu miesiącach impasu parlament zaakceptował Nuriego al-Malikiem (który sprawował wcześniej funkcję premiera) na szefa rządu i jego nowy gabinet. Allawi w tej sytuacji wyraził pełne poparcie dla nowopowołanego rządu.⁵⁸

Zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami w składzie nowego rządu politycy z koalicji „Irakijja” otrzymali stanowisko wicepremiera, którym został Salih al-Mutlak i 9 tek ministerialnych, w tym ministerstwo finansów, rolnictwa, edukacji czy nauki i technologii. Iracki Sojusz Narodowy otrzymał 13 miejsc w gabinecie rządowym, z czego Ruchowi Sadrystów przekazano 8 ministerstw. Państwo Prawa w swoje posiadanie wzięło ministerstwo obrony, spraw wewnętrznych i ministerstwo stanu na rzecz narodowego bezpieczeństwa. Obydwa te stanowiska, łącznie ze stanowiskiem premiera sprawuje al-Maliki. Poza tym koalicja ta uzyskała 7 innych tek ministerialnych. Mocną pozycję w rządowym gabinecie uzyskał także Sojusz Kurdystanu, który otrzymał stanowisko trzeciego wicepremiera i cztery teki ministerialne w tym ministerstwo spraw zagranicznych, ministerstwo handlu i ministerstwo zdrowia.⁵⁹

Tabela 2. Skład rządu Nuriego al-Malikiem ogłoszony 21 grudnia 2010 roku

MINISTERSTWO	MINISTER	KOALICJA	PARTIA
Premier	Nuri al-Maliki	Państwo Prawa	Partia Da'wa
Wicepremier ds. Energii	Hussein asz-Szachristani	Państwo Prawa	Niezależny
Wicepremier	Saleh al-Mutlak	Irakijja	Iracki Front Dialogu Narodowego
Wicepremier	Rowsz Nuri Szawais	Sojusz Kurdystanu	Demokratyczna Partia Kurdystanu
Obrony	Nuri al-Maliki	Państwo Prawa	Partia Da'wa
Finansów	Rafi al-Issawi	Irakijja	Narodowe Zgromadzenie Przyszłości
Spraw Zagranicznych	Hoszar Zebari	Sojusz Kurdystanu	Demokratyczna Partia Kurdystanu
Spraw Wewnętrznych	Nuri al-Maliki	Państwo Prawa	Partia Da'wa
Ropy Naftowej	Abdelkarim Luajbi	Państwo Prawa	Niezależny
Rolnictwa	Izz ad-Din ad Dawla	Irakijja	Al-Hadba
Komunikacji	Mohammed Tawfik Allawi	Irakijja	Narodowe Porozumienie Irackie
Budownictwa	Muhammad ad-Darradzi	Iracki Sojusz Narodowy	Ruch Sadrystów
Kultury	Sa'adun ad-Dulajmi	Sojusz Jedności Iraku	Niezależny
Przesiedlenia i Migracji	Dindar Nadzman	-	Muzułmańska Unia Kurdystanu
Edukacji	Mohammed Tamim	Irakijja	Iracki Front Dialogu Narodowego
Elektryczności	Husajn asz-Szachristani	Państwo Prawa	Niezależny

58. *Iraq gets a new government*, „Al Jazeera” 21 grudnia 2010.

59. K. Katzman, *Iraq: Politics, Governance...*, op. cit., s. 13-14.

Afganistan. Sytuacja ludności cywilnej na terenach kontrolowanych przez Talibów

MINISTERSTWO	MINISTER	KOALICJA	PARTIA
Środowiska	Sargon Lazon Sliwah	Lista Rafidain	Asyryjski Ruch Demokratyczny
Zdrowia	Madżid Ikmoħ	Sojusz Kurdystanu	Patriotyczna Unia Kurdystanu
Szkolnictwa Wyższego i Badań Naukowych	Ali al-Adib	Państwo Prawa	Partia Da'wa
Praw Człowieka	Muhammad Szija as-Sudani	Państwo Prawa	Partia Da'wa
Przemysłu i Mineralów	Ahmad al-Karbuli	Irakijja	Tadżdid
Sprawiedliwości	Hassan asz-Szammari	Iracki Sojusz Narodowy	Partia Cnoty
Pracy i Spraw Społecznych	Nassar ar-Rabaji	Iracki Sojusz Narodowy	Ruch Sadrystów
Samorządów i Prac Publicznych	Dindar Nadżman	-	Muzułmańska Unia Kurdystanu
Nauki i Technologii	Abdulkarim as-Sammarai	Irakijja	Tadżdid
Handlu	Rowsz Nuri Szawais	Sojusz Kurdystanu	Demokratyczna Partia Kurdystanu
Transportu	Hadi al-Amiri	Iracki Sojusz Narodowy	Najwyższa Rada Muzułmańska Iraku
Turystyki i Zabytków	Liwa Semeism	Iracki Sojusz Narodowy	Ruch Sadrystów
Zasobów Wodnych	Mohammed as-Sadi	Iracki Sojusz Narodowy	Ruch Sadrystów
Ds. Kobiet	Hosziar Zebari	Sojusz Kurdystanu	Demokratyczna Partia Kurdystanu
Robót i Planowania	Nassar ar-Rabaji	Iracki Sojusz Narodowy	Ruch Sadrystów
Młodzieży i Sportu	Mohammed Dżafar	Państwo Prawa	Muzułmańska Unia Irackich Turkmenów
Stanu i Rzecznik Rządu	Ali ad-Dabbagh	Państwo Prawa	Partia Da'wa
Stanu i Spraw Parlamentarnych	Saffaddin as-Safi	Państwo Prawa	Niezależny
Stanu ds. Pojednania Narodowego			
Stanu ds. Dialogu Narodowego	Ali al-Adib	Państwo Prawa	Partia Da'wa
Stanu ds. Zagranicznych	Ali Abdullah as-Sadżeri	Sojusz Jedności Iraku	Partia Konstytucji
Stanu ds. Plemiennych	Hussein Ali asz-Szalaan	Irakijja	Niezależny
Stanu ds. Bezpieczeństwa Narodowego	Nuri al-Maliki	Państwo Prawa	Partia Da'wa
Stanu ds. Prowincji	Turhan Abdullah	Irakijja	Front Irackich Turkmenów
Stanu ds. Organizacji Pozarządowych	wakat	Sojusz Kurdystanu	-
Stanu	Jassin Mohammed Ahmed	Iracki Sojusz Narodowy	Najwyższa Rada Muzułmańska Iraku
Stanu	Abd al-Mahdi al-Amtari	Iracki Sojusz Narodowy	Ruch Sadrystów
Stanu	Hassan Radia as-Sari	Iracki Sojusz Narodowy	Ruch Partii Boga w Iraku
Stanu	Buszra Hussein Saleh	Iracki Sojusz Narodowy	Partia Cnoty
Stanu	Saleh Mazahm al-Dżaburi	Irakijja	Iracki Front Dialogu Narodowego
Stanu	Dija al-Asadi	Iracki Sojusz Narodowy	Ruch Sadrystów

Źródło: opracowanie na podstawie: Ministers in New Iraq Government, Assyrian International News Agency, <http://www.aina.org/news/20101222202853.htm>.

Przy omawianiu sytuacji politycznej w Iraku od 2003 roku należy dokonać charakterystyki polskiej obecności wojskowej w tym państwie. Chociaż polskie siły zbrojne były obecne w Iraku jeszcze przed początkiem operacji „Iracka wolność” (od marca 2002 roku żołnierze jednostki specjalnej GROM nadzorowali przestrzeganie embarga na eksport ropy naftowej) to decyzja o udziale wojsk polskich w operacji irackiej została podjęta przez prezydenta Aleksandra Kwaśniewskiego 17 marca 2003 roku. Wówczas powiększono liczbę przebywających tam żołnierzy GROM.⁶⁰

W maju 2003 roku na konferencji w Londynie Polska otrzymała propozycję przejęcia kontroli nad jednym z czterech sektorów (początkowo obejmującym prowincje – Nadżaf, Kadisija, Karbala, Wasit i Babil), a w sierpniu tego samego roku wysłano kontyngent liczący 2500 tysięcy żołnierzy. Od początku misja miała charakter stabilizacyjny. Do głównych zadań misji należało: 1) zapewnienie ładu i porządku publicznego, bezpieczeństwa wojskom koalicji, liniom komunikacyjnym i zaopatrzenia oraz organizacjom humanitarnym; 2) odbudowa zniszczonej infrastruktury przemysłowej, komunalnej i komunikacyjnej, 3) zapewnienie bezpieczeństwa ludności cywilnej oraz dozoru osobom zatrzymanym, 4) pomoc w odzyskaniu skradzionych dóbr kultury, 5) tworzenie fundamentów do powołania nowych struktur administracji centralnej i lokalnej, 6) ochrona i kontrola granic Iraku oraz utrzymanie bezpieczeństwa lotów.⁶¹

Poza zobowiązaniami sojuszniczymi wynikającymi z członkostwa w NATO, za równie istotny motyw stanowiący powód obecności polskich wojsk w Iraku było podkreślenie naszego zaangażowania w walkę z terroryzmem, w tym z al-Ka'idą obecną w zdestabilizowanym po 2003 roku Iraku.⁶² W wyniku wielu działań i pułapek zastawianych przez różnego rodzaju aktywnie działające tam muzułmańskie ugrupowania zbrojne, od 2003 do 2008 roku życie straciło 22 polskich żołnierzy. W 2008 roku zakończona polska misję wojskową i do grudnia 2011 roku polscy oficerowie przebywali tam jedynie w ramach misji szkoleniowej NATO (*NATO Training Mission*).

Obecność Polska w Iraku przez wielu analityków i badaczy jest negatywnie oceniana, szczególnie ze względu na niezrealizowane cele strategiczne i założenia jeszcze z 2003 roku w sferze ekonomicznej i społecznej. Nieco lepiej wygląda ocena na płaszczyźnie wojskowej. Potwierdzał to w swoich wypowiedziach Minister Spraw Zagranicznych RP Radosław Sikorski, który uznał eskalację konfliktu wewnętrznego począwszy od 2004 roku za główny powód, który uniemożliwił rządowi polskiemu realizację przyjętych założeń.⁶³

2.2. SYTUACJA OBECNA (2012 ROK)

Po wycofaniu się wojsk USA z końcem 2011 roku zastanawiano się czy rząd iracki i podległe mu siły samodzielnie będą w stanie kontrolować sytuację w kraju. Okazało się, że pierwsze poważne trudności wystąpiły na samym szczycie władzy. Premier al-Maliki oskarżył wiceprezydenta sunnitę Tarika al-Haszimiego o kierowanie grupami zbrojnymi, które po 2003 roku dokonały licznych zabójstw. Zaogniło to liczne napięcia pomiędzy szyitami a sunnitami i doprowadziło do kryzysu politycznego. Al-Haszimi zdołał jednak zbiec do irackiego Kurdystanu, a następnie do Turcji, gdzie został na podstawie międzynarodowego listu gończego ujęty i umieszczony w areszcie.⁶⁴

Na początku 2012 roku rozpoczęto przygotowania do procesu al-Haszimiego. W lutym w wyniku przeprowadzonego śledztwa i zebranej dokumentacji zespół sędziów oświadczył, że

60. D. Materniak, J. Rutkowska, M.P. Żukowska, *Irak – kłęska czy zwycięstwo Polski?*, <http://www.psz.pl/tekst-14450/Irak-kleska-czy-zwyciestwo-Polski>.

61. *Polski Kontyngent Wojskowy Irak*, <http://polskiejednostkispecjalne.org/pkwirak.htm>.

62. T. Otłowski, *Polska a Irak*, Biuletyn Fundacji Amicus Europae, grudzień 2007, s. 7.

63. Szerzej zob. negatywne oceny polskiej obecności w Iraku: *Ibidem*; płk R. Lewandowski, płk W. Lewandowski, *Konsekwencje zaangażowania Polski w Iraku*, [w:] *Irak. Pięć lat i co dalej?*, „Bezpieczeństwo narodowe”, nr 9-10/2009, s. 24-31.

64. *Iraq News*, „The New York Times”, 20 października 2012; Tariq al-Hashimi, „The New York Times” 10 września 2012.

al-Haszimi i będące pod jego kontrolą grupy zbrojne dopuściły się na przestrzeni sześciu lat co najmniej 150 ataków na pielgrzymów, członków służby bezpieczeństwa i politycznych przeciwników.⁶⁵

Pomimo nieobecności al-Haszimiego, jego proces rozpoczął się w maju, a wśród świadków składających obszernie zeznania znaleźli się jego ochroniarze. 9 września sąd skazał al-Haszimiego *in absentia* na karę śmierci. Spotkało się to z ostrą reakcją wielu przywódców sunnickich ugrupowań politycznych, którzy uznali, że zdominowany przez szytów rząd al-Malikiego chce w ten sposób zmarginalizować politycznie sunnitów.⁶⁶ Sam al-Haszimi odrzucił wszelkie zarzuty i potępił wyrok sądu, określając go jako „fałszywy” i „niesprawiedliwy” i wskazywał na celowe działanie al-Malikiego, który chce odsuwać sunnitów od władzy. W szybko-sunnickim sporze zaczęli uczestniczyć też Kurdowie (w większości sunnici), czego dowodem była dość niepochlebna opinia prezydenta Talabaniego w sprawie wyroku i sytuacji związanej z al-Haszimim.⁶⁷

Wydarzeniom związanym ze sprawą al-Haszimiego towarzyszył wzrost napięć społeczno-politycznych i eskalacja konfliktu. Kulminacja ataków bombowych nastąpiła w dniu ogłoszenia wyroku w procesie al-Haszimiego. Wówczas w Iraku miała miejsce seria zamachów bombowych w Bagdadzie, na północy w Kirkuku, na południu w Amarze i w Nasiriji na konsulat francuski. W sumie zginęło ponad 70 osób a prawie 300 zostało rannych. Do wybuchów doszło też w Basrze, Samarze i Bakubie.⁶⁸ Wrzesień 2012 roku był najbardziej krwawym miesiącem od ponad dwóch lat. W zamachach przeprowadzonych w tym miesiącu zginęło 365 osób, a 680 zostało rannych.⁶⁹

Kolejnym czynnikiem, który negatywnie wpływa na sytuację w Iraku są trwające już prawie 20 miesięcy walki wewnętrzne w Syrii, które mają charakter wojny domowej. Zjawisko to silnie oddziałuje na społeczeństwo irackie, przyczyniając się do wzrostu napięć międzyreligijnych. Przez granice iracko-syryjską łatwo mogą przenikać różne grupy zbrojne. Z tego powodu pojawiła się obawa co do kontaktów pomiędzy syryjskimi sunnickimi rebeliantami a sunnickimi grupami zbrojnymi z Iraku. Siłą rzeczy sytuacja taka przyczynia się do zacieśniania bliższych relacji zdominowanego politycznie przez szytów Iraku z Iranem. Stąd m.in. rząd al-Malikiego pomimo permanentnej presji ze strony Stanów Zjednoczonych Ameryki wciąż nie zamknął powietrznego korytarza dla irańskich jednostek transportujących pomoc zbrojną dla reżimu Asada.⁷⁰

2.3. IRACKIE MILICJE I GRUPY ZBROJNE

Współcześnie pojmowane milicje (grupy zbrojne)⁷¹ podporządkowane liderom politycznym, bądź przywódcom wielkich rodów plemiennych istniały jeszcze przed 2003 rokiem, a w przypadku ugrupowań kurdyjskich należy uznać, że istniały one przez cały okres państwowości współczesnego Iraku. Jednak o intensywnym powstawaniu tego rodzaju ugrupowań zbrojnych można mówić już w 2004 roku, kiedy to Irak wszedł w okres obcej okupacji, a regularne siły zbrojne i wszelkie służby państwowe z czasów reżimu partii Baas przestały istnieć. Tysiące dobrze wyszkolonych mężczyzn znalazło swoje miejsce w powstających ugrupowaniach, które formowały się, aby zapewnić tzw. lokalne bezpieczeństwo, ale także by prowadzić działania wymierzone w obce wojska na terytorium Iraku.

65. J. Healy, *Iraqi Official Was Behind 150 Attacks, Judges Say*, "The New York Times" 16 lutego 2012.

66. O. al-Jawoshy, M. Schwirtz, *Death Sentence for a Top Iraqi Leader in a Day of Bloodshed*, "The New York Times" 9 września 2012.

67. *Tariq al-Hashimi...*, op. cit; O. al-Jawoshy, M. Schwirtz, *Iraq's Vice President Calls Death Sentence 'Unjust'*, "The New York Times" 10 września 2012.

68. *W niedzielnych zamachach w Iraku zginęło ponad 70 osób*, www.pap.pl; *Irak: Niedziela zamachów. Wielu rannych i zabitych*, <http://www.special-ops.pl/aktualnosc/id1058,irak-niedziela-zamachow-wielu-rannych-i-zabitych>.

69. *Irak. Wrzesień najbardziej krwawym miesiącem od ponad dwóch lat*, www.wiadomosci.gazeta.pl.

70. Irak, „The New York Times”, 30 września 2012; M. Gordon, *Iran Supplying Syrian Military via Iraqi Airspace*, "The New York Times", 4 września 2012.

71. Autor nie zamierza odnosić się do wątku czy milicje te to ugrupowania terrorystyczne, czy narodowowyzwoleńcze. W zależności od punktu widzenia problem ten pozostanie nierozstrzygnięty.

Obecnie trudno jest oszacować liczbę milicji i wszelkich grup zbrojnych. W związku z tym analitycy często nie podają nawet przybliżonej ich liczby, gdyż w rzeczywistości spora część z tych milicji i grup zbrojnych ma zasięg lokalny. Większe milicje są związane z ważnymi irackimi partiami politycznymi i są zorganizowane w ramach religijnych podziałów i to im należy poświęcić największą uwagę.⁷²

Aby sklasyfikować i przedstawić milicje i grupy zbrojne w Iraku należy wskazać dwa kryteria ich podziału. Pierwsze ma charakter religijno-etniczny i zgodnie z tym dzielimy je na arabskie szyickie i sunnickie oraz na kurdyjskie. Drugie kryterium jest związane z proveniencją takiej grupy zbrojnej i tu można wskazać wewnętrzne czyli wywodzące się ze środowisk społeczno-politycznych Iraku i zewnętrzne, czyli wszelkie grupy zbrojne, które wykorzystując anarchię systemu państwowego Iraku, znalazły na jego terytorium schronienie i powód do prowadzenia swojej aktywności.

Zatem łącząc te dwa kryteria, podział milicji i grup zbrojnych jest następujący: a) szyickie milicje i grupy zbrojne; b) sunnickie milicje i grupy zbrojne; c) kurdyjskie milicje i grupy zbrojne; d) milicje i grupy zbrojne zewnętrzne, obecne na ziemi irackiej.

a) Szyickie milicje i grupy zbrojne:

- **Organizacja Badr** (*Munazzama Badr*), wcześniej znana pod nazwą Brygad Badr (*Fajlak Badr*), które powstały jeszcze w latach 80. XX wieku w Iranie podczas trwającej wojny iracko-irańskiej. Inicjatorem ich powołania był ajatollah Mohammed Bakir al-Hakim, który stworzył Najwyższą Radę Muzułmańską Iraku (wcześniej Najwyższa Rada Rewolucji Islamskiej w Iraku). Rzesze Brygad rekrutowały się wtedy z uciekinierów i irackich emigrantów – przeciwników systemu partii Baas. Obecnie nieoficjalnie pełni funkcje skrzydła zbrojnego Najwyższej Rady Muzułmańskiej Iraku. Na czele Organizacji Badr stoi Hadi al-Amiri – obecny minister transportu w rządzie al-Malikiego. Milicja ta operuje głównie na terenach kontrolowanych przez szyitów w południowym Iraku; dużą kontrolę sprawuje m.in. w Basrze. Liczba członków milicji jest szacowana na około dziesięć tysięcy⁷³ Istnieje wiele dowodów na permanentną aktywność tej formacji. W 2005 roku przeprowadzono zakrojoną na szeroką skalę rekrutację, po czym przemykano oko na ataki kierowane przez Badr na sunnitów. Na przykład, w 2006 roku siły Stanów Zjednoczonych Ameryki zaarrestowały czterech irackich policjantów, związanych z Organizacją Badr, którzy mieli dokonać zamachu na sunnitę.⁷⁴
- **Brygada Wilk** (*Wolf Brigade*) jest jednostką specjalną, wyodrębnioną ze struktur Organizacji Badr. Pod względem wyszkolenia jednostka ma charakter elitarny, a jej działania są nadzwyczaj efektywne. Źródła podają, że podlega ona kontroli ze strony irackiego ministerstwa spraw wewnętrznych. Liczbę członków Brygady szacuje się na około dwa tysiące. Spora część z nich pochodzi z biednych dzielnic szyickich Bagdadu. Otrzymują oni żołd wysokości około 400 dolarów amerykańskich na miesiąc. Mają charakterystyczne oliwkowe mundury i podobnie jak elitarna gwardia Saddama Husajna noszą czerwone berety.⁷⁵ Po przeciekach związanych z aferą Wikileaks pojawiło się wiele informacji dotyczących nawet rzekomej współpracy amerykańskich sił zbrojnych z Brygadą Wilk. Kontakty takie musiały zapewne istnieć, bowiem często w więzieniach w Iraku Amerykanie, którzy bazowali na przyjętej w Iraku niepochlebnej opinii o Brygadzie Wilk, zastraszali przetrzymywanych, że w razie odmowy współpracy bezpośrednio przekażą ich tej jednostce. Z resztą w dokumentach, które ujrzały światło dzienne po tej aferze są informacje, iż Amerykanie byli świadkami tortur stosowanych przez Brygadę Wilk na irackich cywilach.⁷⁶

72. L. Beehner, *Iraq: Militia Groups*, 9 czerwca 2005, www.cfr.org.

73. Ibidem.

74. *Guide: Armed Groups in Iraq*, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4268904.stm.

75. L. Beehner, op. cit.,

Obecnie trudno jest oszacować liczbę milicji i wszelkich grup zbrojnych. W związku z tym analitycy często nie podają nawet przybliżonej ich liczby, gdyż w rzeczywistości spora część z tych milicji i grup zbrojnych ma zasięg lokalny. Większe milicje są związane z ważnymi irackimi partiami politycznymi i są zorganizowane w ramach religijnych podziałów i to im należy poświęcić największą uwagę.⁷²

Aby sklasyfikować i przedstawić milicje i grupy zbrojne w Iraku należy wskazać dwa kryteria ich podziału. Pierwsze ma charakter religijno-etniczny i zgodnie z tym dzielimy je na arabskie szyickie i sunnickie oraz na kurdyjskie. Drugie kryterium jest związane z proveniencją takiej grupy zbrojnej i tu można wskazać wewnętrzne czyli wywodzące się ze środowisk społeczno-politycznych Iraku i zewnętrzne, czyli wszelkie grupy zbrojne, które wykorzystując anarchię systemu państwowego Iraku, znalazły na jego terytorium schronienie i powód do prowadzenia swojej aktywności.

Zatem łącząc te dwa kryteria, podział milicji i grup zbrojnych jest następujący: a) szyickie milicje i grupy zbrojne; b) sunnickie milicje i grupy zbrojne; c) kurdyjskie milicje i grupy zbrojne; d) milicje i grupy zbrojne zewnętrzne, obecne na ziemi irackiej.

a) Szyickie milicje i grupy zbrojne:

- **Organizacja Badr** (*Munazzama Badr*), wcześniej znana pod nazwą Brygad Badr (*Fajlak Badr*), które powstały jeszcze w latach 80. XX wieku w Iranie podczas trwającej wojny iracko-irańskiej. Inicjatorem ich powołania był ajatollah Mohammed Bakir al-Hakim, który stworzył Najwyższą Radę Muzułmańską Iraku (wcześniej Najwyższa Rada Rewolucji Islamskiej w Iraku). Rzesze Brygad rekrutowały się wtedy z uciekinierów i irackich emigrantów – przeciwników systemu partii Baas. Obecnie nieoficjalnie pełni funkcje skrzydła zbrojnego Najwyższej Rady Muzułmańskiej Iraku. Na czele Organizacji Badr stoi Hadi al-Amiri – obecny minister transportu w rządzie al-Malikiego. Milicja ta operuje głównie na terenach kontrolowanych przez szyitów w południowym Iraku; dużą kontrolę sprawuje m.in. w Basrze. Liczba członków milicji jest szacowana na około dziesięć tysięcy⁷³ Istnieje wiele dowodów na permanentną aktywność tej formacji. W 2005 roku przeprowadzono zakrojoną na szeroką skalę rekrutację, po czym przemykano oko na ataki kierowane przez Badr na sunnitów. Na przykład, w 2006 roku siły Stanów Zjednoczonych Ameryki zaarrestowały czterech irackich policjantów, związanych z Organizacją Badr, którzy mieli dokonać zamachu na sunnitę.⁷⁴
- **Brygada Wilk** (*Wolf Brigade*) jest jednostką specjalną, wyodrębnioną ze struktur Organizacji Badr. Pod względem wyszkolenia jednostka ma charakter elitarny, a jej działania są nadzwyczaj efektywne. Źródła podają, że podlega ona kontroli ze strony irackiego ministerstwa spraw wewnętrznych. Liczbę członków Brygady szacuje się na około dwa tysiące. Spora część z nich pochodzi z biednych dzielnic szyickich Bagdadu. Otrzymują oni żołd wysokości około 400 dolarów amerykańskich na miesiąc. Mają charakterystyczne oliwkowe mundury i podobnie jak elitarna gwardia Saddama Husajna noszą czerwone berety.⁷⁵ Po przeciekach związanych z aferą Wikileaks pojawiło się wiele informacji dotyczących nawet rzekomej współpracy amerykańskich sił zbrojnych z Brygadą Wilk. Kontakty takie musiały zapewne istnieć, bowiem często w więzieniach w Iraku Amerykanie, którzy bazowali na przyjętej w Iraku niepochlebnej opinii o Brygadzie Wilk, zastraszaali przetrzymywanych, że w razie odmowy współpracy bezpośrednio prześlą ich tej jednostce. Z resztą w dokumentach, które ujrzały światło dzienne po tej aferze są informacje, iż Amerykanie byli świadkami tortur stosowanych przez Brygadę Wilk na irackich cywilach.⁷⁶

72. L. Beehner, *Iraq: Militia Groups*, 9 czerwca 2005, www.cfr.org.

73. Ibidem.

74. *Guide: Armed Groups in Iraq*, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4268904.stm.

75. L. Beehner, op. cit.

76. G. Clancy, *Leaked documents expose U.S. atrocities in Iraq*, 27 października 2010, http://www.workers.org/2010/world/wikileaks_1104/.

- **Armia Mahdiego** (*Dżajsz al-Mahdi*) została utworzona przez młodego duchownego, aktualnego lidera Ruchu Sadrystów - Muktaadę as-Sadra w 2003 roku i choć formalnie ogłosiła zawieszenie broni w 2008 roku to ze względu na potencjał tego ugrupowania i aktywność należy dokonać jej pogłębionej charakterystyki.

W swojej nazwie siły te odwoływały się do Mahdiego, który w tradycji szyickiej imamitów jest dwunastym zaginionym imamem, który przeżywa od X wieku w ukryciu i powróci jako zbawiciel. Armia Mahdiego zaczęła rekrutować w swoje szeregi młodych szyitów z biednych środowisk, którzy nie odnieśli żadnej korzyści w wyniku zmiany ustroju w Iraku. Ze względu na łatwość w dostępie broni po upadku wszelkich struktur państwowych Iraku, członkowie Armii Mahdiego w niedługim czasie zostali dobrze wyposażeni, m.in., w granatniki i karabiny maszynowe. Spora część uzbrojenia trafiała do Armii Mahdiego bezpośrednio z Iranu. Szybko też rozrastały się szeregi Armii i według danych z grudnia 2006 liczba bojowników stanowiła około 60 tysięcy, chociaż niektóre źródła podają liczbę od 25 do 40 tysięcy.⁷⁷ W ten sposób Armia Mahdiego stała się jedną z największych i najsilniejszych grup zbrojnych i określanie ją mianem „armii” nie było żadną przesadą.

Armia Mahdiego kontrolowała obszary zamieszkiwane przede wszystkim przez szyitów – dzielnicę zwaną Miasto Sadra w Bagdadzie, której liczba mieszkańców szacowana była na około 2,4 miliony, i południowe oraz wschodnie prowincje w Iraku. Silną obecność wykazywała w Basrze i w Samarze. Jako ugrupowanie militarne charakteryzowała się dość dobrą organizacją. W skład Armii wchodziły mniejsze „grupy specjalne”, które to najczęściej prowadziły działania zbrojne. Członkowie tych grup byli określanii jako „twardogłowi” bojownicy szyiccy, którzy mieli duże związki z Iranem, chociaż relacje sadrystów – członków Armii Mahdiego są w dalszym ciągu uznawane za nie do końca rozpoznane i jasne.

Nadrzędnym celem działań armii Mahdiego było prowadzenie walk z obcymi wojskami – jak to było określane przez M. as-Sadra – okupantami Iraku, a także ze sprzymierzonymi z nimi Irackimi Siłami Bezpieczeństwa. Członkowie Armii Mahdiego wchodzili też w konflikt z innymi szyickimi milicjami, zwłaszcza tymi związanymi z premierem al-Malikiem. Często dochodziło do starć „mahdyistów” z szyicką Organizacją Badr, uznawaną przez M. as-Sadra za wroga i posłuszną rządowni.

Za największe starcia z udziałem Armii Mahdiego należy uznać walki w Karbali, an-Nadżafie, Kufie i Bagdadzie po wybuchu szyickiego powstania w 2004 roku; walki w Amarah w październiku w 2005; walki w Basrze w 2008 roku z Irackimi Siłami Bezpieczeństwa i wojskami amerykańskimi i brytyjskimi, które zakończyły się wyparciem „mahdyistów” z Basry.⁷⁸

- **Usbat al-Huda** (*Liga Przewodnictwa*) uznawana była za część Armii Mahdiego. W 2004 roku przeprowadziła ataki na siły koalicyjne oraz przekazała nagranie telewizji al-Manar z groźbami śmierci pod adresem wszystkich agentów (kooperantów) z siłami koalicyjnymi.
- **Bint al-Huda** (*Córka Przewodnictwa*) była bezpośrednio związana z Usbat al-Huda. W jej skład wchodziły wyłącznie kobiety, które deklarowały lojalność wobec Mukatady as-Sadra.
- **Brygady Dnia Obiecanego** (*Liwa al-Jaum al-Mawud*) powstały w 2008 roku w miejsce Armii Mahdiego. Na czele Brygad stoi Muktada as-Sadr. Milicję tę uważa się za jedną z tzw. grup specjalnych. Przeprowadziła wiele ataków na siły Stanów Zjednoczonych aż do momentu ich całkowitego wycofania z Iraku. Brygady mają swoją siedzibę w Bagdadzie w szyickiej dzielnicy Miasto Sadra. Są szkolone przez irańskiej jednostki, w tym Siły al-Quds – jednostkę specjalną Korpusu Strażników Rewolucji (*pasdaran*). Brygady mają wiele źródeł finansowania – począwszy

77. P.J., *Who are the Iraq's Mehdi Army?* BBC News, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3604393.stm;
A. H. Cordesman, J. Ramos, *Sadr and the Mahdi Army. Evolution, Capabilities, and a New Direction*,
4 sierpnia 2008, Center for Strategic & International Studies, www.csis.org.

78. Zob. A.H. Cordesman, op. cit., s. 18-20.

od wsparcia irańskiego, poprzez polityków Ruchu Sadrystów, aż do wszelkich donatorów z całego świata muzułmańskiego. Obecna liczba żołnierzy wynosi około pięciu tysięcy.⁷⁹

- **Brygady Partii Boga** (*Kata'ib Hizballah*) znane też jako **Hezbollah w Iraku** (*Hizballah fi al-Irak*) są specjalną grupą zbrojną, związaną z Muktadą as-Sadrem i z rządem irańskim. Brygady powstały w 2007 roku, a umocniły swoją pozycję po zawieszeniu działalności przez Armię Mahdiego. Operują na terytoriach zamieszkiwanych przez szyitów, w tym: w dzielnicy Bagdadu – Mieście Sadra, Amarah i an-Nadżaf. Emblemat Brygad Partii Boga nawiązuje w swojej symbolice do emblematu libańskiego Hezbollahu. Charakterystyczny dla obu organizacji jest podniesiony w górę AK-47, aczkolwiek w przypadku Brygad Partii Boga pojawia się on na tle konturów państwa irackiego. Główne założenia ideologiczne Brygad koncentrują się wokół utworzenia państwa muzułmańskiego w Iraku. Inspiracja w tym zakresie jest czerpana ze wzorów Islamskiej Republiki Iranu. Ponadto, do 2011 roku ważnym elementem działania zbrojnych Brygad były ataki na siły Stanów Zjednoczonych Ameryki. Ugrupowanie to liczy obecnie około dwóch tysięcy żołnierzy, którzy przechodzili szkolenie pod nadzorem irańskich Sił al-Quds i libańskiego Hezbollahu. Za kluczową postać w Brygadach Hezbollahu uważa się Abu Mahdiata Muhandisa, który posiada obywatelstwo zarówno irackie, jak i irańskie. Nie wiadomo jednak, czy jest on faktycznym przywódcą Brygad Hezbollahu.⁸⁰ Brygady posiadają własną stronę internetową z licznymi komentarzami, informacjami i materiałami filmowymi pod adresem <http://www.kataibhizballah.com/>.
- **Liga Ludzi Sprawiedliwych (Liga Sprawiedliwych)** (*Asa'ib Ahl al-Hakk*) należy do grupy tzw. jednostek specjalnych. Powstała w 2007 roku, wyodrębniając się z Armii Mahdiego i w tym samym roku dokonała pierwszego ataku na żołnierzy amerykańskich i brytyjskich w Karbali. Jej lider, Kais al-Chazali, popadł w konflikt z Muktadą as-Sadrem i zdecydował się na samodzielne działanie. W przeciwieństwie do Armii Mahdiego, która w 2008 roku zaprzestała ataków, Liga Sprawiedliwych kontynuowała działania przeciwko siłom Stanów Zjednoczonych Ameryki. Podobnie jak Brygady Partii Boga otrzymywała wsparcie finansowe i logistyczne z Iranu. Obecnie szacuje się, że w skład Ligi Sprawiedliwych wchodzi około tysiąca żołnierzy.⁸¹
- **Obrońcy Kazimiji** (*Defenders of Kadimiya*) – to grupa zbrojna złożona z około 120 bojowników pod przywództwem Hussajna as-Sadra – krewnego Muktady as-Sadra. Powołano ją w celu ochrony świętych miejsc religijnych (w tym grobu siódmego imama Musy al-Kazima) znajdujących się w Kazimiji na przedmieściach Bagdadu.⁸² Trudno zweryfikować obecną aktywność tej organizacji.

b) Sunnickie milicje i grupy zbrojne:

- **Ruch Sunnickiego Przebudzenia** (*Harakat al-Inkad al-Sunni*) znany jako **Synowie Iraku** (*Abna' al-Irak*) lub po prostu **Sahwa** (*Przebudzenie*) to milicja powołana przez przywódców klanów plemiennych z prowincji al-Anbar i Dijala. Synowie Iraku podlegają dyrektywom rządu irackiego i prowadzą działania szczególnie wymierzone w grupy związane z al-Ka'idą. Politycznie są związani z byłym premierem Ijadem Allawim. Według informacji z *Council on Foreign Relations* w kwietniu 2008 roku liczba żołnierzy należących do Synów Iraku sięgała 91 tysięcy, a każdy z nich otrzymywał od rządu amerykańskiego wynagrodzenie wysokości 300 dolarów amerykańskich. W 2012 roku spory odsetek Synów Iraku został włączony w skład Irackich Sił Bezpieczeństwa.⁸³

79. *Promised Day Brigades*, <http://www.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/249?highlight=shia+iraq#size>.

80. *Kata'ib Hezbollah*, <http://www.pvtr.org/pdf/GroupProfiles/Kata%27ibHezbollah-05March10.pdf>.

81. *Asa'ib al-Haqq*, <http://www.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/143>.

82. L. Beehner, *Iraq: Militia Groups...*

83. G. Bruno, *Finding a Place for the 'Sons of Iraq'*, Council on Foreign Relations, 9 stycznia 2009, <http://www.cfr.org/iraq/finding-place-sons-iraq/p16088>; Iraq's Sunni militia faces loyalty test.

- **Brygady Rewolucji 1920** (*Kata'ib Saurat al-Aszrun*) to radykalna grupa zbrojna, której działania były wymierzone w siły amerykańskie i rządowe siły irackie. Brygady za nadrzędny cel uważały ustanowienie muzułmańskiego państwa irackiego. Nazwa Brygad nawiązuje do rewolucji z 1920 roku wymierzonej przeciwko Brytyjczykom.⁸⁴

W 2004 roku grupa ta uprowadziła żołnierza amerykańskich sił zbrojnych Wassifa Ali Hasouna, aczkolwiek sprawa ta nie jest do końca wyjaśniona, bowiem porwanie mogło być sfingowane, a sam Hassoun dezerterem. Ponadto w swoich założeniach Brygady pozostawały ponad podziałami religijnymi, tzn. nie prowadziły działań przeciwko Irakijczykom, zarówno muzułmanom, jak i nie muzułmanom, co dość znacznie zdystansowało je od al-Ka'idy w Iraku.⁸⁵ Z tego też powodu Brygady Rewolucji 1920 nie wstąpiły do zawiązanego w 2007 roku przez sześć milicji sunnickich sojuszu⁸⁶ wymierzonego w rząd iracki i wojska Stanów Zjednoczonych Ameryki, tłumacząc, że nie chcą prowadzić działań przeciwko prorządowym milicjom irackim, m.in. Synom Iraku.⁸⁷ Paradoksalnie jednak Brygady z przeciwników rządu irackiego i Amerykanów stawały się niejednokrotnie ich sojusznikami, tocząc boje z al-Ka'idą, m.in. w położonej na północ od Bagdadu miejscowości Buhriz.⁸⁸

Brygady Rewolucji liczyły sobie około kilku tysięcy bojowników. Według informacji w raporcie przygotowanym przez Stanford University, pomimo wycofania się wojsk Stanów Zjednoczonych Ameryki z Iraku, milicja ta wciąż pozostaje aktywna.⁸⁹

- **Iracki Hamas (Hamas Iraku)** (*Hamas al-Irak*) powstał jeszcze w 2003 w ramach tzw. Muzułmańskiego Narodowego Ruchu Oporu. Pod obecną nazwą funkcjonuje od 2007 roku, kiedy doszło do rozdziału z Brygadami Rewolucji 1920. Nazwa tej milicji jest efektem inspiracji aktywnością i sposobami działania palestyńskiego Hamasu, aczkolwiek nie wskazuje się na istniejące więzi pomiędzy tymi ugrupowaniami. Jego działalność ograniczała się wyłącznie do terytorium Iraku ze szczególnym uwzględnieniem Bagdadu i prowincji al-Anbar i Dijala. W swoim działaniu występował przeciwko siłom koalicji i rządu irackiego oraz ze wspierającymi je milicjami, ale także prowadził walki z al-Ka'idą. W 2007 roku został stroną zawartego przez milicje sunnickie sojuszu. W 2008 roku Iracki Hamas był uznawany za „silną milicję iracką”, związaną z Muzułmańską Partią Iraku. Milicja ta uznawana jest wciąż za aktywną.⁹⁰
- **Muzułmańska Armia w Iraku** (*al-Dżajsz al-Islami fi al-Irak*) powstała w 2003 roku, niedługo po inwazji wojsk Stanów Zjednoczonych na Irak i upadku reżimu Saddama Husajna. Jest milicją aktywną do dnia dzisiejszego. Głównym celem jej działalności było doprowadzenie do wycofania się obcych wojsk z Iraku, chociaż nie uznawała ona także propagowanej przez al-Ka'idę idei utworzenia w Iraku państwa muzułmańskiego. Z tego powodu pomimo, że nazwa milicji wskazuje na jej religijny charakter jest ona raczej ugrupowaniem nacjonalistycznym.⁹¹ Za przywódcę Muzułmańskiej Armii w Iraku uznaje się Iszmaela Dżuburiego, chociaż nie ma wielu informacji na temat jego obecnej roli w tej milicji. Główne obszary działań tej grupy

84. *1920 Revolution Brigades*, http://www.start.umd.edu/start/data_collections/tops/terrorist_organization_profile.asp?id=4438.

85. *1920 Revolution Brigades*, <http://www.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/9>.

86. Sojusz ten został zawarty przez Muzułmańską Armię Iraku, Armię Mudżahedinów, organizację Ansar.

87. al-Sunna, Armię Fatihin, Muzułmański Front na rzecz Irackiego Ruchu Oporu i Iracki Hamas. Był on także skierowany przeciwko obecności al-Ka'idy na ziemi irackiej. Zob. E. MacAskill, *Sunni insurgents form Alliance against US*, <http://www.guardian.co.uk/world/2007/oct/12/usa.iraq>.

87. Ibidem.

88. *1920 Revolution Brigades*, <http://www.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/9>.

89. Ibidem.

90. *Hamas Iraq*, <http://www.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/29?highlight=Hamas+Iraq>.

91. *Islamic Army in Iraq*, <http://www.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/5?highlight=islamic+army+of+iraq>.

zbrojnej to Bagdad i prowincja al-Anbar. Nie ma także informacji co do obecnej liczby bojowników. Przyjmuje się, że w 2007 roku Muzułmańska Armia w Iraku liczyła sobie około 10 700 żołnierzy.⁹² Ugrupowanie to jest bardzo aktywne w przestrzeni cybernetycznej. Posiada profesjonalnie wykonaną i na bieżąco aktualizowaną stronę, znajdującą się pod adresem: <http://www.iaisite.org/>. Strona ta jest w języku arabskim i angielskim. Niektóre elementy są także w języku francuskim i hiszpańskim, np. szerokie wyjaśnienie znaczenia emblematu tej grupy zbrojnej.⁹³

• **Armia Mudżahedinów** (*Dżajsz al-Mudżahidin*) została utworzona w 2004 roku. Jest wciąż aktywnie działającą grupą zbrojną. Swoje działania zbrojne kierowała przeciwko siłom koalicji i rządowym siłom irackim. Pozostaje w opozycji do al-Ka'idy. Wcześniej wielokrotnie nawoływała do solidarności pomiędzy irackimi społecznościami narodowo-religijnymi: szyitami, sunnitami, chrześcijanami, Kurdami i Arabami, pomimo tego, że szyckie ugrupowania religijne członków Armii Mudżahedinów uważały ich za niewiernych. Jej skład w dużym stopniu stanowią byli członkowie partii Baas i żołnierze armii irackiej z czasów Saddama Husajna. Armia Mudżahedinów została wyposażona głównie w broń przejętą z magazynów dawnej armii irackiej. W przeszłości ściśle współpracowała z Muzułmańską Armią w Iraku i występowała przeciw al-Ka'idzie. W okresie największych walk głównie operowała w Bagdadzie i jego okolicach. Za aktualnego przywódcę tej grupy zbrojnej uznaje się szajcha Abu Dżandala.⁹⁴

• **Armia Zwolenników Sunny i Szariatu** (*Dżajsz Ansar as-Sunna wa asz-Szari'a*) znana jako **Grupa Zwolenników Sunny** (*Dżamat Ansar as-Sunna*) lub **Zwolennicy Sunny** (*Ansar as-Sunna*). Nie ma pewności, kiedy ta grupa zbrojna dokładnie powstała. Niektóre źródła wskazują na rok 2003, inne nawet na 2007. Ukształtowała się w wyniku secesji, powstałej w radykalnym kurdyjskim ugrupowaniu Ansar al-Islam. Od tamtego momentu jej członkami są głównie sunniccy Kurdowie, jak i Arabowie. W ostatnich latach Zwolennicy Sunny byli blisko związani z Armią Mudżahedinów i Muzułmańską Armią w Iraku, chociaż ich nadbudowa ideologiczna jest nieco odmienna od tych dwóch grup zbrojnych. Zwolennicy Sunny są ugrupowaniem nacjonalistycznym z silnymi elementami salafizmu – muzułmańskiego ruchu fundamentalistycznego głoszącego odrodzenie islamu poprzez powrót do pierwotnych wartości. Zwolennicy Sunny opowiadali się za ograniczaniem wpływów radykałów szyckich, ale podobnie jak Armia Mudżahedinów negatywnie odnosiła się do walk z innymi milicjami irackimi, wskazując przy tym za główny cel swoich działań zbrojnych siły obcych wojsk w Iraku.⁹⁵

• **Armia Mężczyzn Drogi Nakszbandijji (Armia Nakszbandijji)** (*Dżajsz Ridżal at-Tarika an-Nakszbandijja*) jest ugrupowaniem zbrojnym, które powstało w 2006 roku. Armia Nakszbandijji w swojej nazwie nawiązuje do bractwa sufickiego⁹⁶ założonego w XIV wieku przez Baheddina Nakszbanda. Wywołuje to pewne kontrowersje bowiem sufici znani są ze swojego pacyfizmu i nieangażowania się w politykę. Armia ta zrzesza sunnitów i nawołuje do jedności społeczno-politycznej Iraku. Co ciekawe z dużą dozą sympatii odnosi się do nieistniejącego już reżimu partii Baas. Wynika to z faktu, iż w czasie rządów Saddama sufici, w tym bractwo Nakszbandijja, mieli dość szerokie swobody działania w zamian za pełny brak jakiegokolwiek aktywności politycznej. Do głównych obszarów aktywności Armii Nakszbandijja zalicza się Bagdad, Kirkuk, prowincję al-Anbar, Dijala i Niniwę. Liderem Armii Nakszbandijja jest Szebab ad-Duri. Organizacja uznawana jest wciąż za aktywną.⁹⁷

92. Ibidem.

93. Szerzej zob. www.iaisite.org.

94. *Mujahideen Army*, <http://www.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/3?highlight=armyof+mujahideen>.

95. *Ansar al-Sunna Sharia*, <http://www.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/11?highlight=ansar+al-Sunna>.

96. Sufizm – mistyczny kierunek w islamie, celem którego jest poszukiwanie sposobu (drogi) do ponadmysłowego poznania Boga. Zob. hasło „sufizm” [w:] *Arabowie. Słownik encyklopedyczny*, pod red. M. M. Dziekana, Warszawa 2001, s. 327-328.

97. *Jaysh Rijal al-Tariq al-Naqshbandia*, <http://www.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/75?highlight=army+of+men#resources>.

- **Armia Mahometa** (*Dżajsz Muhammad*) stanowi sunnickie ugrupowanie zbrojne powstałe w 2003 roku. Głównym celem jej działania było doprowadzenie do wycofania się obcych wojsk z Iraku. Członkowie Armii Mahometa nie uznawali także rządu irackiego. Motywacja działań miała charakter polityczny i religijny. Polityczną motywację prezentowali głównie byli członkowie partii Baas zrzeszeni w strukturach Armii Mahometa. Pierwotnie uważano, że w Armii Mahometa służą zagraniczni obywatele z Iranu i z Arabii Saudyjskiej, w rzeczywistości jednak okazało się, że praktycznie w stu procentach żołnierze Armii to Irakijczycy. Armia Mahometa w odróżnieniu do wielu szyickich milicji nie posiadała zewnętrznego źródła finansowania. Często niesłusznie była mylona z pakistańską organizacją zbrojną o tej samej nazwie, która miała ścisłe powiązania z al-Ka'ida. „Iracka” Armia Mahometa zaś odcinała się od polityki i działań.⁹⁸

c) Kurdyjskie milicje i grupy zbrojne:

- **Peszmergowie** (z języka kuryjskiego dosłownie „gotowi na śmierć”) to określenie kurdyjskich bojowników (partyzantów), których zbrojna aktywność ma swoje początki w XIX wieku. W 2003 roku peszmergowie stanęli po stronie wojsk Stanów Zjednoczonych Ameryki i ich koalicjantów i wzięli całkowitą odpowiedzialność za obszar irackiego Kurdystanu. Obecnie peszmergowie mają status oficjalnych sił zbrojnych Autonomicznego Regionu Kurdystanu. Peszmergowie sympatyzują przeważnie z dwiema dużymi partiami kurdyjskimi: Demokratyczną Partią Kurdystanu, bądź Patriotyczną Unią Kurdystanu.⁹⁹
- **Muzułmański Ruch Kurdystanu** (*Harakat al-Islamijja fi Kurdistan al-Irak*) jest polityczną organizacją, która powstała w 1987 roku. Obecnie jest partią polityczną, która posiada swoje skrzydło zbrojne. Ugrupowanie to nawołuje do pełnej niepodległości Kurdystanu i z tego powodu Muzułmański Ruch Kurdystanu wchodził w przeszłości w konflikt zbrojny z bojówkami sprzymierzonymi z Demokratyczną Partią Kurdystanu i Patriotyczną Unią Kurdystanu. Obecnie kontrolę nad skrzydłem zbrojnym Muzułmańskiego Ruchu Kurdystanu sprawuje mułła Ali Abdulaziz Halabdzi.¹⁰⁰
- **Zwolennicy Islamu** (*Ansar al-Islam*) są radykalną sunnicką grupą zbrojną działającą w irackim Kurdystanie już od 2001 roku. Reprezentują oni fundamentalistyczną ideologię salafizmu i występowali przeciw obecności obcych wojsk w Iraku, wszystkim Irakijczykom, którzy współpracowali z siłami koalicji (włącznie z sunnitami, w tym i peszmergami), przeciwko Irakijczykom chrześcijanom, jazydom i wyznawcom wszelkich innych religii poza sunnizmem. Szczególnie wrogo odnosili się do radykalnych ugrupowań szyickich. W ten sposób ideologicznie znaleźli się bardzo blisko al-Ka'idy, utrzymując z nią współpracę, chociaż Zwolennicy Islamu nie poparli oficjalnie idei budowy państwa muzulmańskiego. W swoich działaniach często przeprowadzali ataki samobójcze, m.in. w 2004 roku w Irbilu, w którym zginęło 105 osób; w Mosulu w ataku na bazę wojsk Stanów Zjednoczonych Ameryki, w którym śmierć poniosły 22 osoby, a 60 zostało rannych czy w Irbilu na budynek Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Regionalnego Rządu Kurdyjskiego, w którym śmierć poniosło 15 osób, a 65 zostało rannych. W skład Zwolenników Islamu wchodzi przeważnie Kurdowie i sunniccy Arabowie. Trudną do zweryfikowania liczbę bojowników stanowią weterani z Afganistanu, nawet jeszcze z czasów inwazji radzieckiej, którzy walczyli po stronie afgańskich mudżahedinów. Przywódcą Zwolenników Islamu jest Abdullah asz-Szafi, który został w 2010 roku zaaresztowany i przebywa w więzieniu w Bagdadzie. Zwolennicy islamu są wciąż aktywni, a liczba bojowników tej grupy zbrojnej jest szacowana na około 1000 osób.¹⁰¹

98. *Jaysh Muhammad*, <http://www.globalsecurity.org/military/world/para/jaysh-muhammad.htm>.

99. *Fact file: Kurdish fighters*, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/2940053.stm.

100. *Islamic Movement of Kurdistan*, <http://www.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/25>.

101. *Ansar al-Islam*, <http://www.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/13?highlight=ansar+al-islam#size>.

d) Milicje i grupy zbrojne zewnętrzne, obecne w Iraku:

• **al-Ka'ida w Iraku** jest częścią globalnej siatki al-Ka'idy do niedawna kierowanej jeszcze przez Osamę bin Ladina. Ukształtowała się na przełomie 2003 roku pod kierownictwem jordańskiego Araba Abu Musaba az-Zarkawiego, który włączył swoją Organizację Jednobóstwa i Dżihadu (*Dżamiat at-Tawhid wa al-Dżihad*) w transnarodową formułę al-Ka'idy. W pierwszym okresie istnienia, w zasadzie aż do śmierci az-Zarkawiego, strategia al-Ka'idy w Iraku opierała się na realizacji czterech celów: 1) doprowadzenia do izolacji sił Stanów Zjednoczonych poprzez ataki na ich sojuszników; 2) doprowadzenia do zniechęcenia Irakijczyków do współpracy z siłami koalicji poprzez zamachy na członków rządu i infrastrukturę rządową; 3) przeciwdziałanie odbudowie kraju, przeprowadzając zamachy na cywilnych pracownikach firm zagranicznych i organizacje humanitarne; 4) wciągnięcie sił wojskowych Stanów Zjednoczonych w konflikt szyicko-sunnicki, dokonując ataków na obiekty sakralne szyitów i miejsca z ich społecznością związane.¹⁰²

Pod kierownictwem az-Zarkawiego al-Ka'ida w Iraku charakteryzowała się bardzo radykalnymi działaniami wobec wszystkich, którzy nie mieścili się w ideologicznych ramach tej grupy zbrojnej. Interesujący jest fakt, że al-Ka'ida w Iraku atakowała szyitów i szyickie milicje, otrzymując jednocześnie wsparcie od Iranu. Na porządku dziennym były zamachy samobójcze i egzekucje uprowadzonych osób. Stopień radykalizmu był tak duży, że czołowy przywódca całej al-Ka'idy Ajman az-Zawahiri skierował do Zarkawiego pismną prośbę na rzecz poprawy relacji al-Ka'idy w Iraku z innymi ugrupowaniami i milicjami irackimi.¹⁰³

Po śmierci az-Zarkawiego w 2006 roku w al-Ka'idzie w Iraku pojawiło się zachwianie całej struktury organizacji. Jego następca, Abu Ajjub al-Masri – z pochodzenia Egipcjanin, postarał się o przyjęcie „bardziej” irackiej tożsamości ze strony al-Ka'idy w Iraku. Utworzył Muzułmańskie Państwo Irak (*Daulat al-Irak al-Islamijja*), będące organizacją nadbudowaną nad mniejszymi organizacjami salafickimi, które wpisywały się w nurt globalnego dżihadu. Czołową rolę odgrywała w tej strukturze al-Ka'ida w Iraku. Na czele Muzułmańskiego Państwa Irak stanął Abdullah Raszid al-Bagdadi.¹⁰⁴ Po śmierci al-Masriego, a także al-Bagdadiego w 2010 roku nie pojawiły się żadne informacje ujawniające osobę przywódcy, bądź ścisłego kierownictwa al-Ka'idy.

Skład narodowościowy al-Ka'idy w Iraku pozostaje w dalszym ciągu bardzo zróżnicowany. Bez wątplenia w dalszym ciągu zrzesza ona wielu najemników z arabskich państw Zatoki Perskiej, Syrii, Jemenu, Egiptu czy z państw Maghrebu. Z braku dostatecznych informacji trudno pokusić się o jakiegokolwiek zestawienie na temat miejsca i roli Irakijczyków w tej grupie zbrojnej. Obecną liczbę bojowników al-Kaidy w Iraku szacuje się na około 800-1000. Przy czym według amerykańskich źródeł z 15 tysięcy, bojowników, którzy wchodzili w skład al-Ka'idy w Iraku w roku 2004, aż 11 tysięcy zostało zabitych bądź pojmanych w wyniku walk z siłami koalicji i innymi milicjami irackimi.¹⁰⁵

W ostatnich latach al-Ka'ida w Iraku była szczególnie obecna w Bagdadzie, An-Nadżafie, Falludży i Mosulu. Początkowo nawet w Falludży znajdowała się główna siedziba al-Ka'idy, lecz pod koniec 2004 roku przeniesiono ją do Mosulu.¹⁰⁶ Od 2004 roku al-Ka'ida w Iraku widnieje na liście organizacji terrorystycznych Departamentu Stanu USA¹⁰⁷, od 2005 roku na liście ugrupowań terrorystycznych rządu Australii¹⁰⁸, a od sierpnia 2012 roku znajduje się na liście organizacji terrorystycznych rządu kanadyjskiego.¹⁰⁹

102. J. Masters, *Al-Qaeda in Iraq*, Council on Foreign Relations, 20 marca 2012.

103. *Al-Qaeda in Iraq*, <http://www.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/1?highlight=qaeda+in+iraq>.

104. Ibidem.

105. J. Masters, *Al-Qaeda in Iraq*, Council on Foreign Relations, 20 marca 2012.

106. *Al-Qaeda in Iraq*, <http://www.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/1?highlight=al-qaeda#designated>.

107. <http://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/123085.htm>.

108. Australian National Security, *Listing of Terrorist Organizations*, http://www.nationalsecurity.gov.au/agd/WWW/NationalSecurity.nsf/Page/What_Governments_are_doingListing_of_Terrorism_Organisations.

109. <http://www.publicsafety.gc.ca/prg/ns/le/cle-eng.aspx>.

Od początku swojej aktywności w Iraku al-Ka'ida przeprowadziła wiele zakrojonych na dużą skalę zamachów bombowych. Wśród nich można wymienić, m.in.:

- rok 2003: podłożenie bomb pod Ambasadę Jordanii w Bagdadzie, wybuch bombowy pod siedzibą ONZ w Bagdadzie i meczetem szyickim w an-Nadżaf;
- rok 2006: atak bombowy na święty meczet szyitów al-Askari w Samarrze, seria wybuchów samochodów pułapek w szyickiej dzielnicy Bagdadu Miasto Sadra (ofiary liczone w setkach osób);
- rok 2007: wybuchy samochodów pułapek w wioskach jazydów w północnym Iraku (około siedmiuset ofiar);
- rok 2009: ataki samobójcze na hotele w Bagdadzie, w których rezydowali zagraniczni dziennikarze (36 ofiar); atak na budynki rządowe w Bagdadzie (250 ofiar, ponad 1000 rannych);
- rok 2010: ataki na obiekty cywilne i zabójstwa cywilów irackich w prowincji Wasit i podbagdadzkim Arab Dżibur; atak na kościół katolicki w Bagdadzie (58 ofiar, 70 rannych);
- rok 2011: ataki na szyitów (ponad 60 ofiar) w odpowiedzi na egzekucję sunnitów przez rząd iracki;
- rok 2012: ataki na posterunki i cywilne budynki w miejscowości Hadifa w prowincji al-Anbar (27 zabitych); zmasowane ataki przeprowadzone jednocześnie w kilku dużych miastach, m.in. w Bagdadzie, Karbali i Kirkuku. Celem byli szyici, służby mundurowe i przedstawiciele rządu irackiego (46 ofiar, ponad 200 rannych).¹¹⁰

Nie sposób w zestawieniu ująć wszystkich grup zbrojnych i milicji irackich, ze względu na niejasne i trudne do zweryfikowania informacje, które o tych ugrupowaniach się pojawiają. Często też są to dosłownie informacje fragmentaryczne uniemożliwiające szersze przedstawienie takiej grupy zbrojnej. Niemniej jednak wiadomo, że na przestrzeni ostatnich lat aktywne były (bądź są aktywne do dnia obecnego) następujące grupy zbrojne i milicje, które nie zostały tu szerzej zaprezentowane:

- szyickie grupy zbrojne: **Żołnierze Nieba** (*Dżunud as-Sama'a*); **Sieć Szeibani** (*Sahabaka Szeibani*);
- sunnickie grupy zbrojne: **Armia Nieomylnych** (*Dżajsz ar-Raszidun*); **Muzułmański Front na rzecz Irackiego Ruchu Oporu** (*al-Dżabha al-Islamijja li al-Mukawama al-Irakijja*).
- kurdyjskie grupy zbrojne: **Partia Pracujących Kurdystanu** (z języka kurdyjskiego *Parti Karkerani Kurdistan*), której zbrojne grupy są obecne w północnym Iraku; **Sokoły Wolności Kurdystanu** (z jęz. kurdyjskiego *Teyrêbazên Azadiya Kurdistan*).

110. J. Masters, op.cit.; *Al-Qaeda in Iraq...*, op. cit.

3

DYLEMATY USTROJOWE

3.1. „KONSTITUCJA TYMCZASOWA” Z 8 MARCA 2004 ROKU

Już w 2003 roku zaczęto czynić pierwsze przygotowania do prac nad nową konstytucją. Do tego celu powołana została Przygotowawcza Komisja Konstytucyjna (*Preparatory Constitutional Committee* – PKK), której zadaniem było sporządzenie i przedstawienie Radzie Zarządzającej Iraku specjalnego raportu ze szczegółowym trybem prac nad nową konstytucją Iraku.¹¹¹ Wówczas celem podstawowym było wyznaczenie trybu wyborów do Konwencji Konstytucyjnej, która dopiero w ramach swojego działania miała powołać specjalną jednostkę zajmującą się opracowaniem konstytucji.¹¹² Długotrwałym pracom nad konstytucją towarzyszyła „gorąca” debata konstytucyjna, która trwała do ostatnich chwil podpisania „konstytucji tymczasowej”¹¹³ i nawet pierwotnie zaplanowany termin podpisania owego dokumentu na 5 marca musiał zostać przesunięty o trzy dni z uwagi na zastrzeżenia szyitów zasiadających w Radzie Zarządzającej. Dopiero zgoda ajatollaha Alego as-Sistaniego na pozostawienie niektórych rozbieżności pozwoliła na ostateczne podpisanie dokumentu 8 marca 2004 roku.¹¹⁴

Konstytucja składała się z preambuły, 9 rozdziałów i 62 artykułów. Zgodnie ze znajdującymi się tam zapisami ustalono, że okres przejściowy zaczynał się 30 czerwca 2004 roku i miał trwać do przeprowadzenia wyborów parlamentarnych i utworzenia rządu irackiego. Miało to nastąpić nie później niż do 31 grudnia 2005 roku. System rządów w Iraku miał być republikański, federacyjny, demokratyczny i pluralistyczny. Zaś podstawą systemu federacyjnego były zasady geograficzne i historyczne oraz podział władzy. Odrzucano za podstawę tego systemu kryterium pochodzenia, rasy, etniczności, narodowości, bądź religii. Siły zbrojne podporządkowano dowództwu cywilnemu. Islam został uznany za oficjalną religię państwową i źródło prawa. Oficjalnymi językami Iraku zostały: język arabski i język kurdyjski. Przyznano prawo nauczania publicznego w językach mniejszości irackich takich jak: turkmeński, syriacki czy ormiański. Władzę w Iraku sprawowali przedstawiciele wybrani przez naród. Konstytucja gwarantowała równe prawa wszystkim Irakijczykom bez względu na płeć, poglądy, narodowość, wyznanie i pochodzenie. Pozbawienie praw i wolności mogło nastąpić wyłącznie na podstawie przepisów prawa. Do podstawowych wolności i praw zapisanych w Konstytucji zaliczono – wolność wypowiedzenia się, wolność zgromadzeń, wolność tworzenia związków i organizacji, swobodę poruszania się na terytorium całego kraju, swobodę demonstracji, prawo do strajku, wolność sumienia i wyznania, zakaz niewolnictwa i pracy przymusowej, prawo do prywatności, bezpieczeństwa, edukacji, opieki zdrowotnej i zabezpieczenia społecznego. Konstytucja gwarantowała także nienaruszalność domów prywatnych, zakazywała aresztowania niezgodnego z prawem i gwarantowała jawny proces sądowy, przeprowadzony przed niezawisłym sądem oraz zakazywała tortur.¹¹⁵

111. K. Bałon, *Proces konstytucyjny w Iraku (styczeń 2004)*, „Biuletyn PISM”, nr 2/190, 23 stycznia 2004, s. 1049, cyt. za: K. Bałon, *Pierwszy etap procesu konstytucyjnego w Iraku* (13 lipca-30 września 2003 r.) „Biuletyn” PISM, nr 58 (162) z 8 października 2003 r.

112. Szerzej zob. ibidem.

113. M. M. Dziekan wskazuje, że termin „konstytucja” w przypadku aktu prawnego z 8 marca 2004 roku należy traktować umownie bowiem oficjalna nazwa dokumentu jest następująca: *Prawo administracji państwa irackiego w okresie przejściowym* (arab. *Kanun idarat d-daul al-irakijja li-al marhala al-intikalijja*), zob. M. M. Dziekan, *Irak. Religia i polityka...*, op. cit., s. 201.

114. M. M. Dziekan, *Irak. Polityka i religia...*, op. cit., s. 198.

115. Szczegółowa analiza i tłumaczenie „Konstytucji” tymczasowej zob. ibidem, s. 198-226.

„Konstytucja” tymczasowa nie rozstrzygała wielu dylematów i pozostawiała sporo niejasności, m.in. wątpliwości dotyczyły zawartego w art. 4 systemu federacyjnego, w którym upatrywano przyczynę do kurdyjskiej niepodległości. Kontrowersje wzbudzał również art. 7, zgodnie z którym islam stał się oficjalną religią państwową i źródłem prawa. Określono w ten sposób tożsamość religijną Iraku, pomimo mniejszości chrześcijańskich, nadając przy tym islamowi legitymację prawną.¹¹⁶ Konstytucja nie rozstrzygała także wielu kwestii związanych z autonomią Kurdów, pomimo uznania Regionalnego Rządu Kurdyjskiego i terytoriów, na których sprawuje on swoją administrację. Nie sprecyzowano np. statusu Kirkuku.¹¹⁷

3.2. KONSTYTUCJA IRAKU Z 15 PAŹDZIERNIKA 2005

15 października 2005 roku odbyło się w Iraku referendum konstytucyjne. Frekwencja wyniosła 63 procent, a więc było to o pięć punktów procentowych więcej niż w wyborach parlamentarnych w styczniu 2005 roku. Koniecznymi warunkami do przyjęcia konstytucji były: większość musiała poprzeć przyjęcie konstytucji w głosowaniu oraz nie mogła zostać ona odrzucona w co najmniej trzech prowincjach przez dwóch trzecich głosujących.¹¹⁸ Pierwszy warunek został spełniony bowiem 78,59 procent głosujących opowiedziało się za konstytucją. Zatem przeciw było 21,41 procent. Drugi warunek był trudniejszy do spełnienia, lecz zgodnie z wynikami referendum w poszczególnych prowincjach tylko w dwóch z osiemnastu prowincji ponad dwie trzecie głosujących opowiedziało się przeciwko konstytucji. Do prowincji tych należały Salah ad-Din, gdzie przeciw konstytucji było 81,75 procent i al-Anbar, w której przytłaczająca większość, bo aż 96,9 procent, zagłosowała na „nie”. Poza tym w dwóch innych prowincjach (Dijala i Niniwa) przeciwnicy konstytucji odnieśli przewagę, aczkolwiek była ona nieznaczna i nie stanowiła dwóch trzecich, co oznaczało, że drugi warunek został spełniony i konstytucja została przyjęta.¹¹⁹

Wyniki referendum wywołały ostre spory wśród Irakijczyków. Niektórzy iraccy politycy wskazywali na fałszerstwa, jakie ich zdaniem występowały w trakcie głosowania, tak aby za wszelką cenę konstytucja została przyjęta. Mahmud al-Azzawi uważał, że wyjątkowe fałszerstwo miało miejsce w Mosulu w prowincji Niniwa, w którym według informacji zgromadzonych przez niezależnych obserwatorów podobno aż 86 procent opowiedziało się w głosowaniu przeciw konstytucji. Wyniki zaś przeczyły tym informacjom.¹²⁰

Konstytucja składa się z preambuły i sześciu sekcji, łącznie zawierających 144 artykuły (projekt, który był poddany pod głosowanie w referendum zawierał 139 artykułów).¹²¹ W preambule znajduje się odniesienie do dziedzictwa Mezopotamii – ziemi ojczystej apostołów i proroków, miejsca spoczynku szlachetnych imamów, kolebki cywilizacji, miejsca początków pisma i numeracji i do wszystkich Irakijczyków, którzy opowiadając się za konstytucją wybrali zjednoczony Irak.¹²²

116. Ibidem, s. 204 i 206.

117. Zob. K. Bałon, *Ustrój państwa irackiego w okresie przejściowym*, „Biuletyn” (PISM) nr 30 (218) z 6 lipca 2004 roku, s. 1163.

118. Ł. Kulesa, *Referendum konstytucyjne w Iraku z 15 października 2005 r. i jego następstwa*, „Biuletyn” nr 74 (319), 19 października 2005, s. 1541-1542.

119. Zob. Ibidem; *Constitution approved says Iraq panel*, „Al Jazeera”, 25 października 2005 roku.

120. M. al-Nazzal, *Deep divisions follow Iraq referendum*, „Al Jazeera” z 26 października 2005 roku.

121. Pełny tekst w języku angielskim, którego tłumaczenie z języka arabskiego zaaprobował rząd iracki: *Final Draft Iraqi Constitution*, http://portal.unesco.org/pv_obj_cache/pv_obj_id_47441442FEE445652C1CE45848D1AEFFCAA10100/filename/iraqi_constitution_en.pdf.

122. Pełny tekst Konstytucji zob. *Iraqi Constitution*, http://www.uniraq.org/documents/iraqi_constitution.pdf; Konstytucja Iraku z 2005 roku w języku arabskim: *Ad-Dustur al-Iraki ad-Da'im*, <http://www.niqash.org/uploaded/documents/15.10.2005.htm>.

Część pierwsza Konstytucji dotyczy zasad podstawowych. Znajdują się tutaj zapisy mówiące o tym, że Irak jest państwem federalnym, niepodległym, w pełni suwerennym, z republikańskim i demokratycznym systemem rządów (art. 1). Tak samo jak w „konstytucji” tymczasowej islam został uznany za oficjalną religię państwa i podstawowe źródło prawa i tak samo język arabski oraz język kurdyjski mają status języków oficjalnych (art. 4). W artykule siódmym znalazło się odniesienie do zjawiska terroryzmu, w zakresie podjęcia się przez państwo Iraku zwalczania terroryzmu w każdej jego postaci i działania na rzecz ochrony swojego terytorium przed wykorzystywaniem go do wszelkiej aktywności terrorystycznej. Irackie siły zbrojne i służby bezpieczeństwa składają się wyłącznie z obywateli irackich; są poddane cywilnej kontroli; zadaniem ich jest obrona Iraku; nie mogą być wykorzystywane do działań represyjnych w stosunku do Irakijczyków; nie mogą ingerować w sprawy polityki i nie mogą pełnić żadnej roli przy zmianie władzy (art. 9). Ważny jest punkt b 9 artykułu, w którym zapisano, iż formowanie milicji zbrojnych wykraczających poza formułę sił zbrojnych jest zakazane.¹²³

Część druga została poświęcona prawom i wolnościom (art. 14-46). W Konstytucji znajduje się równość Irakijczyków wobec prawa bez dyskryminacji ze względu na płeć, rasę, etniczność, narodowość, pochodzenie, kolor skóry, religię, wiarę, opinię, społeczny czy ekonomiczny status (art. 14). Każda jednostka ma prawo do tego, aby cieszyć się życiem, bezpieczeństwem i wolnością. Pozbawianie lub ograniczanie tych praw jest zakazane, poza wyjątkiem kiedy to ma miejsce zgodnie z prawem i stanowi decyzję odpowiedniej władzy sądowniczej z ramienia państwa (art. 15). Irackie obywatelstwo przysługuje każdemu obywatelowi irackiemu i stanowi podstawę jego narodowości. Ponadto każdy, kogo ojciec jest Irakijczykiem lub matka jest Irakijką powinien być uznany za obywatela irackiego. Zgodnie z tym artykułem obywatelom irackim wolno jest posiadać inne obywatelstwa. (art. 18).¹²⁴ Jak wskazuje w swojej analizie Konstytucji Iraku Nathan J. Brown, możliwość otrzymania obywatelstwa po matce stanowi rzadki przypadek w regionie Bliskiego Wschodu.¹²⁵

W kolejnej części tej sekcji mocno zaakcentowane zostały wolności ekonomiczne, społeczne i kulturowe takie jak: prawo do pracy, które przysługuje każdemu Irakijczykowi (art. 22), ochrona własności prywatnej; wywłaszczanie jest prawnie zakazane, chyba że służy interesowi publicznemu i jest prawnie uregulowane, prawo do posiadania własności przez Irakijczyków na terenie całego kraju (art. 23). Ponadto, w tym samym artykule zapisano, iż posiadanie własności prywatnej w celu zmian demograficznych jest zakazane. Żadne inne podatki i opłaty nie mogą być pobierane, które nie są regulowane przez państwo (art. 28). Rodzina jest podstawową komórką społeczną, zatem państwo musi ją chronić i jej religijne, moralne i narodowe wartości. Państwo gwarantuje także ochronę w zakresie macierzyństwa, dzieciństwa i starości; zobowiązuje się otoczyć troską dzieci i młodzież oraz dostarczyć im odpowiednie warunki dla rozwoju ich talentów i zdolności (art. 29). Każdy obywatel ma prawo do opieki zdrowotnej, a państwo zobowiązuje się utrzymywać publiczną służbę zdrowia. Niemniej dozwolona jest prywatna służba zdrowia i budowa, np. prywatnych klinik i szpitali (art. 30). Następnie edukacja została uznana za fundamentalny czynnik rozwoju społecznego i tym samym za prawo gwarantowane przez państwo (art. 34). W tym samym artykule państwo zobowiązało się do walki z analfabetyzmem.¹²⁶

123. *Iraqi Constitution...*, op. cit.

124. *Ibidem*.

125. N. J. Brown, *The Final Draft of the Iraqi Constitution: Analysis and Commentary*, Carnegie Endowment for International Peace, <http://carnegieendowment.org/files/FinalDraftSept16.pdf>.

126. *Iraqi Constitution...*, op. cit.

Ostatnia część tej sekcji dotyczy wolności. Zgodnie z art. 37 wolność i godność muszą być chronione. Nikt nie może być przetrzymywany w areszcie czy przesłuchiwany bez decyzji sądu. Tortury i nieludzkie traktowanie są zabronione. Tak samo praca przymusowa, niewolnictwo, handel niewolnikami, kobietami i dziećmi są zakazane (art. 37). Konstytucja przewiduje wolność zrzeszania się i tym samym zakładania stowarzyszeń i partii politycznych. Zabrania się przy tym zmuszania kogokolwiek do wstąpienia do partii, stowarzyszenia czy grupy politycznej lub kontynuowania swojego członkostwa w stowarzyszeniu, partii czy innej grupie. Ponadto zawarte są tu: wolność komunikacji, korespondencji, myśli, sumienia, wyznania, praktykowania swoich wierzeń w miejscach kultu, przemieszczania się, podróży i pobytu w Iraku, jak i poza Irakiem (art. 39-44).¹²⁷

Sekcja trzecia dotyczy władzy państwowej – legislatywy, egzekutywy i władzy sądowniczej. W sekcji czwartej znajdują się kompetencje rządu, zaś w piątej kompetencje władz regionalnych.¹²⁸ Ostatnia sekcja zawiera ustalenia ostateczne i przejściowe dotyczące procedur przy zmianie konstytucji (art. 126), zasady co do ważności referendum (art. 131), gwarancję opieki państwa nad rodzinami, które ucierpiały w wyniku represji reżimu Saddama Husajna i gwarancję rekompensaty dla rodzin ofiar, które zginęły w atakach terrorystycznych (art. 132). Ponadto art. 135 przewidywał dalsze funkcjonowanie wysokiej komisji debaasyfikacji jako komisji niezależnej, która ma prowadzić działania w koordynacji z władzą sądowniczą i egzekutywą.¹²⁹

3.3. PREZYDENT, RZĄD, PARLAMENT I ICH KOMPETENCJE

Kompetencje Prezydenta, zakres jego praw i obowiązków w Konstytucji regulują artykuły 67–75. Zatem Prezydent jest głową państwa i symbolem jedności kraju. Jest także reprezentantem suwerenności państwa. Jest zobowiązany gwarantować przestrzeganie Konstytucji i ochronę niepodległości Iraku, jego suwerenności i jedności oraz bezpieczeństwo jego terytorium, zgodnie z Konstytucją (art. 67). Prezydentem może być Irakijczyk, którego obydwój rodzice są Irakijczykami, musi mieć powyżej 40 lat, posiadać dobrą reputację i doświadczenie polityczne, charakteryzować się prawością, uczciwością i lojalnością wobec ojczyzny. Musi także być wolny od jakichkolwiek oskarżeń o udział w przestępstwie i zastrzeżeń moralnych (art. 68).¹³⁰

Prezydenta wybiera Parlament większością dwóch trzecich głosów (art. 70). Także przed parlamentem Prezydent składa przysięgę konstytucyjną (art. 71). Prezydent jest wybierany na kadencję czteroletnią z możliwością jednej reelekcji. Kadencja Prezydenta kończy się równoległe z kadencją Parlamentu (art. 72). W ramach swoich kompetencji Prezydent, co reguluje art. 73, posiada specjalny przywilej rekomendowania premiera rządu; ratyfikuje traktaty międzynarodowe i porozumienia po przyjęciu ich przez Parlament, ratyfikuje wyroki śmierci orzeczone przez sądy, pełni obowiązki Najwyższego Dowódcy sił zbrojnych, lecz tylko w przypadkach honorowych i ceremonialnych.¹³¹

127. Ibidem.

128. Szerzej o tym w następnych podrozdziałach.

129. *Iraqi Constitution...*, op. cit.

130. Ibidem.

131. Ibidem.

W analizie uprawnień Prezydenta zapisanych w Konstytucji Iraku można wskazać na niedorzeczność, jaką jest konieczność wyboru Prezydenta zaraz po wyborach parlamentarnych. Trudno zrozumieć ten zapis, skoro urząd Prezydenta Iraku ma w dużej mierze charakter reprezentacyjny i ceremonialny.¹³²

Po obaleniu Saddama Husajna na czele państwa irackiego stali przewodniczący Tymczasowej Rady Zarządzającej. Dopiero 28 czerwca 2004 roku tymczasowym Prezydentem Iraku został Ghazai Maszal Adżil al-Dżawar. W kwietniu 2005 roku prezydentem został Dżalal Talabani, który po przyjęciu Konstytucji i przeprowadzonych wyborach parlamentarnych ponownie został Prezydentem Iraku.

Uprawnienia premiera i rządu są zawarte w art. 76-86 Konstytucji. Artykuł 76 wskazuje na procedurę powołania rządu z premierem na czele. Dużą rolę odgrywa tu Prezydent, który nominuje osobę na premiera zarówno pierwszy raz, drugi raz gdyby premierowi nie udało się utworzyć rządu lub jeśli rząd ten nie uzyskałby wotum zaufania. Kandydat na Premiera musi spełniać praktycznie te same warunki co prezydent, poza tym, że musi posiadać odpowiednie wykształcenie i mieć ponad 35 lat (art. 77). Premier dysponuje bezpośrednią władzą wykonawczą i jest odpowiedzialny za prowadzenie polityki państwa, stoi na czele Rady Ministrów, ma prawo odwołać jej członków (ministrów) (art. 78).¹³³

Zgodnie z art. 80 Rada Ministrów (rząd) posiada, m.in., następujące uprawnienia: planuje i wykonuje politykę państwa i nadzoruje prace ministerstw oraz departamentów, nawet tych nie podlegających odpowiednim ministerstwom; składa propozycję ustaw; wydaje zarządzenia, instrukcje i decyzje na rzecz implementacji prawa; przygotowuje projekt budżetu; negocjuje i podpisuje umowy międzynarodowe. W sytuacji, kiedy na stanowisku Premiera pozostaje wakat, lub z innych powodów Premier nie pełni swojej funkcji, zastępuje go Prezydent (art. 81).¹³⁴

W analizie Konstytucji Iraku Nathan J. Brown wskazał brak dość częstego zapisu, znajdującego się w innych konstytucjach. Otóż w przypadku Konstytucji Iraku nie ma warunku, aby premier i ministrowie byli członkami Parlamentu.¹³⁵

Iracki Parlament (oficjalna nazwa - Rada Reprezentantów Iraku (*Madżlis an-Nuwwab al-Iraki*)) stanowi obok Rady Federalnej, zwanej Radą Związkową (*Madżlis al-Ittihad*)¹³⁶ główną instytucję legislacyjną państwa irackiego. W Konstytucji art. 49-64 zawierają charakterystykę i uprawnienia Parlamentu. Przede wszystkim liczba 325 parlamentarzystów odzwierciedla założenie, zapisane w art. 49, że jeden parlamentarzysta przypada na liczbę stu tysięcy Irakijczyków. Ponadto w artykule tym widnieje zapis, iż nie można łączyć mandatu parlamentarzysty z żadną inną pracą zawodową i innym oficjalnym stanowiskiem państwowym. W art. 61 określone zostały kompetencje Parlamentu. Należą do nich m.in.: uchwalanie praw federalnych; monitorowanie działalności egzekutywy; wybór Prezydenta; regulacja i ratyfikowanie traktatów i umów międzynarodowych.¹³⁷

132. N. J. Brown, op. cit.

133. Iraqi Constitution, op. cit.

134. Ibidem.

135. N.J. Brown, op. cit.

136. Uprawnienia Rady Federacyjnej nie są wymienione w Konstytucji. Organ ten obecnie nie funkcjonuje.

137. Iraqi Constitution, op. cit.

3.4. WŁADZA SĄDOWNICZA – KOMPETENCJE I EFEKTYWNOŚĆ

Zgodnie z art. 89 Konstytucji Iraku władza sądownicza składa się z Najwyższej Rady Sądowniczej, Najwyższego Sądu Federalnego, Federalnego Sądu Kasacyjnego, Publicznego Wydziału Prokuratury, Sądowej Komisji Nadzorczej oraz innych sądów, których funkcjonowanie jest regulowane prawem. Władza sądownicza jest niezawisła, sędziowie są niezawisli, a żadna inna władza nie ma prawa ingerować w sądownictwo (art. 87 i 88).¹³⁸

Najwyższa Rada Sądownicza nadzoruje działania całego irackiego sądownictwa. Najwyższy Sąd Federalny odpowiada za prawną interpretację zapisów w Konstytucji, rozstrzyga spory powstałe pomiędzy rządem federalnym a rządami regionów, czy władzami na poziomie prowincji, samorządów i lokalnej administracji; rozstrzyga spory powstałe pomiędzy rządami regionów a władzami prowincji; rozstrzyga wszelkie kwestie wynikające ze stosowania prawa, decyzji, regulacji, instrukcji i procedur przyjętych przez państwo. W skład Najwyższego Sądu Federalnego mają wchodzić uczeni-prawnicy, a także sędziowie – znawcy prawa muzułmańskiego. O metodzie wyboru i trybie pracy sądu decyduje większością dwóch trzecich parlament.¹³⁹

Poza tym ustanawianie jakichkolwiek sądów specjalnych i nadzwyczajnych jest zakazane (art. 95). Konstytucja w art. 99 reguluje także specyfikę sądów wojskowych.¹⁴⁰

W analizie zapisów Konstytucji wskazuje się na szerokie kompetencje Najwyższego Sądu Federalnego oraz na zapis dotyczący jego składu, w tym szczególnie obecności prawników – ekspertów od prawa muzułmańskiego.¹⁴¹ Oznacza to, że w sądzie tym mogą zasiadać duchowni muzułmańscy, co oddaje tak naprawdę istotę nierozdzielności religii od polityki w świecie islamu.

Przy omawianiu władzy sądowniczej należy wskazać na istnienie Irackiego Sądu Nadzwyczajnego (ISN) powołanego przez Radę Rządzącą i zatwierdzonego przez Tymczasową Władzę Koalicji 10 grudnia 2003 roku. Zgodnie ze statutem ISN jest sądem krajowym, z ograniczonym uczestnictwem, który rozpatruje przypadki naruszenia prawa międzynarodowego – zbrodni ludobójstwa, zbrodni przeciwko ludzkości i zbrodni wojennych. Posiada wszelkie kompetencje, aby rozpatrywać naruszenia prawa krajowego – próby manipulowania wymiarem sprawiedliwości, marnotrawstwo zasobów narodowych i trwonienie aktywów publicznych, próby nadużywania stanowisk politycznych, które prowadzi do zagrożenia wojną.¹⁴²

Efektywność i niezawisłość irackich sądów niestety pozostawia wiele do życzenia. Po upadku reżimu Saddama Husajna reforma wymiaru sprawiedliwości stała się jedną z ważniejszych kwestii w przywracaniu porządku w Iraku przez Tymczasową Władzę Koalicji. Wizerunek skorumpowanych sędziów i zależnych od baasistowskiego reżimu sądów miał zostać zastąpiony przez „nowe” niezawisłe sądownictwo. Setki sędziów przeszły odpowiednie szkolenia. Opracowano odpowiedni system ich wynagradzania, ponadto sędziowie, jak i ich rodziny mają prawo do stałej ochrony. Pomimo tego są narażeni na wiele czynników, które uniemożliwiają im pracę w majestacie prawa. Cięży na nich ogromna presja ze strony polityków, partii politycznych, co odzwierciedla spory religijno-polityczne. Milicje, które kontrolują określone obszary nie akceptują ich niezawisłości i wymagają od wymiaru sprawiedliwości uległości dla ich własnych interesów. W tej sytuacji wielu sędziów pracuje pod stałą groźbą utraty życia. W 2006 roku jedenastu sędziów zostało zamordowanych przez milicje i grupy zbrojne. W odpowiedzi na te wydarzenia jeden z sędziów, który pozostał anonimowy oznajmił, że sędziowie „nie mogą

138. Ibidem.

139. Ibidem.

140. Ibidem.

141. N. J. Brown, op. cit.

142. K. Bałton, *Iracki Trybunał Nadzwyczajny do spraw Zbrodni przeciwko Ludzkości*, „Biuletyn” (PISM), nr 12 (200) z 22 marca 2004, s. 1090.

pracować w warunkach takiej presji. Oni (milicje) kontrolują wszystko i wszędzie, robią co chcą. Nie obowiązują się poddawać nas (sędziów) presji w sposób otwarty”.¹⁴³

Trudno także o bezstronność irackiego wymiaru sprawiedliwości w społeczeństwie o tak wyraźnej tożsamości określanej na poziomie rodziny (klanu rodowego), przekładającej się na związki z milicjami i grupami zbrojnymi. Ponadto w dalszym ciągu spory odsetek sędziów i pracowników wymiaru sprawiedliwości stanowią osoby z czasów poprzedniego reżimu, które jeszcze jakiś czas temu tkwiły w głęboko skorumpowanym systemie. O pełnym „oczyszczeniu” wymiaru sprawiedliwości, przede wszystkim z sędziów z czasów dyktatury Saddama Husajna od samego początku nie mogło być mowy. Od 2003 roku zwolniono 37 sędziów, którzy byli wysoko postawionymi członkami partii Baas. Jednak w dalszym ciągu pracują sędziowie z czasów poprzedniego reżimu, którzy są *de facto* niezbędni ze względu na swoje kwalifikacje.¹⁴⁴

W ostatnich latach ukazało się wiele analiz, artykułów czy tekstów publicystycznych wskazujących na olbrzymi problem korupcji w irackim społeczeństwie, w tym i w irackim sądownictwie. Na pierwszym etapie w wielu przypadkach służby bezpieczeństwa łamią prawo, przetrzymując zatrzymanych w aresztach i wymuszając od nich łapówki za uwolnienie i nie przekazywanie aresztantów sędziom. Osoby są zatrzymywane pod fałszywymi zarzutami, szczególnie często pojawia się oskarżenie o terroryzm. W 2009 roku światło dzienne ujrzała sprawa zaarrestowanego sunnickiego polityka szajcha Maheera Sirhana, który był podczas przesłuchań torturowany. Żądano od niego 50 tysięcy dolarów amerykańskich za uwolnienie z więzienia. Obiecywano mu wówczas, że nie zostanie przekazany sędziom.¹⁴⁵

Skorumpowani politycy sami korumpują wymiar sprawiedliwości i przyczyniają się do jego nieefektywności, ale też, co jest o wiele bardziej istotne, pozostają bezkarni. Szczególnie dotyczy to członków rządu, którzy są pod ochroną prawa, na mocy którego nie można wszcząć postępowania w sprawie korupcji przeciwko jakemukolwiek ministrowi lub byłemu ministrowi bez zgody rządu. Prawo to obowiązywało za czasów reżimu Saddama Husajna i zostało uchylone (dokładnie art. 136b) przez Paula Bremera w styczniu 2004 roku. Jednak premier Nuri al-Maliki zdecydował się przywrócić stary artykuł. Co tym samym świadczy o oficjalnym usankcjonowaniu korupcji w państwie.¹⁴⁶

3.5. POSZANOWANIE MNIEJSZOŚCI NARODOWO-RELIGIJNYCH (ANALIZA KONSTYTUCJI)

Na początku należy odnieść się do Konstytucji Iraku, w której w art. 2 islam jest uznany za oficjalną religię państwową, a sama Konstytucja jest gwarantem muzułmańskiej tożsamości większości Irakijczyków, przy jednoczesnej gwarancji wolności wyznania religijnego i praktyk religijnych pozostałych społeczności religijnych. Podobnie w art. 4 język arabski i kurdyjski zostały uznane za dwa oficjalne języki Iraku. W tym samym artykule Konstytucja przewiduje edukację w innych językach, używanych przez mniejszości etniczno-religijne. Okazuje się, że obydwie te artykuły budzą liczne wątpliwości.

Po pierwsze w art. 2 wymienieni zostali chrześcijanie, jazydzi, mandejczycy jako przykłady mniejszości religijnych, którym Konstytucja gwarantuje swobodę wyznania i praktyk ich wierzeń. Analogicznie, w art. 4 wymieniony został język turkmeński, syriacki i ormiański, w których można

143. J. Roberts, *Iraq's Burgeoning Judiciary: Current Issues and the Best Way Forward*, "Humanities and Social Sciences" 2008, vol. 4, No. 1, s. 1-3.

144. Zob.: Ibidem; *Iraq: Judicial system far from independent*, IRIN – Humanitarian News and Analysis, 10 października 2006.

145. N. Parker, *Corruption plays key role in Iraqi justice*, "Los Angeles Times", 29 czerwca 2009 r.

146. W. Pincus, *Shhh...There Is Corruption in Iraq*, "The Washington Post" z 25 czerwca 2007 r.

nauczać wśród społeczności, dla których są one językami ojczystymi. Wyszczególnienie kilku grup religijnych, jak i kilku języków na tle szerokiej różnorodności religijno-etynicznej i językowej współczesnego Iraku generuje podstawowe zapytanie o to, dlaczego akurat takie przykłady znajdują się w Konstytucji, a o innych mniejszościach religijnych i językach używanych przez Irakijczyków nie wspomniano.

Po drugie, uznanie islamu za oficjalną religię państwa i źródło prawa budzi obawy o stopień wpływu czy oddziaływania islamu na prawo w państwie i pozycję duchowieństwa muzułmańskiego w Iraku. Tm bardziej, że w tym samym artykule w odniesieniu do religii muzułmanów przyjęto zapis, że żadne prawo nie może być uchwalone, które jest sprzeczne z przyjętą rolą islamu.¹⁴⁷

Zgodnie z analizą poszanowania praw człowieka w Iraku autorstwa Preti Taneji w tym względzie, należy zwrócić uwagę na artykuł 14, 49 i 125 Konstytucji Iraku. W art. 14, który dotyczy równości wszystkich Irakijczyków wobec prawa bez względu na płeć, etniczność, narodowość, pochodzenie, kolor skóry, religię, członkostwo w określonej grupie społecznej, wiarę, opinię, ekonomiczny i społeczny status, brakuje braku dyskryminacji ze względu na język, co w przypadku Iraku jest szczególnie istotne.¹⁴⁸

W art. 49, uznano, że liczba reprezentantów w irackim parlamencie ma odzwierciedlać proporcję jednego reprezentanta w stosunku do 100 tysięcy mieszkańców. Jest to dość niejasne, zwłaszcza w odniesieniu do bardzo niewielkich grup etnicznych, albo tych, których skupiska są rozproszone.¹⁴⁹ Istnieje prawdopodobieństwo, że z uwzględnieniem „konstytucyjnej” proporcji wiele małych grup etniczno-religijnych może być w ogóle niereprezentowana.

Natomiast w art. 125 podkreślono gwarancję praw wielu narodowości w sferze politycznej, kulturalnej, edukacyjnej i administracyjnej. Wymienione jako przykłady zostały trzy grupy narodowo-religijne: Turkmeni, Asyryjczycy i Chaldejczycy. Wskazuje się, że artykuł ten jest płytkim stwierdzeniem, nic dokładnie nie określa i powinien zawierać informacje, jak te prawa mają być gwarantowane w praktyce.¹⁵⁰

Według opinii Faleha A. Jabara Konstytucja była przygotowana w pośpiechu i pod presją wielu środowisk. Nie zawiera ona środków ochrony podstawowych praw i wolności. Ponadto Konstytucja była przygotowywana przez zespół składający się z 71 osób, w którym zaledwie pięć osób reprezentowało społeczności mniejszości narodowo-religijne.¹⁵¹

3.6. RZĄD CENTRALNY A REGIONALNY RZĄD KURDYSTANU

W przypadku Iraku szczególnie należy przedstawić istotę i specyfikę funkcjonowania Regionalnego Rządu Kurdystanu oraz jego relacje z Rządem Centralnym. Regionalny Rząd Kurdystanu, pomimo tego, że w różnej formie funkcjonował od 1991 roku, został usankcjonowany przez Konstytucję Iraku w 2005 roku. Oddają to artykuły: 116, w którym zapisano, że federalny system Iraku ma charakter zdecentralizowany i składa się ze stolicy, regionów, prowincji (*muhafazat*) i lokalnej administracji. W art. 117 znalazł się zapis, że Konstytucja, zaraz po swoim uprawomocnieniu się uzna region Kurdystanu wraz z istniejącymi władzami za region federalny. Natomiast w art. 118 pojawił się zapis, że Parlament zaraz po swoim uprawomocnieniu się w ciągu sześciu miesięcy

147. P. Taneja, *Assimilation, Exodus, Eradication: Iraq's Minority Communities since 2003*, Minority Rights Group International 2007, <http://www.aina.org/reports/mrgi0702.pdf>, s. 26-27.

148. Iraqi Constitution, op. cit., Ibidem, s. 27.

149. P. Taneja, op. cit. s. 27.

150. Ibidem.

151. F.A. Jabar, *The Constitution of Iraq: Religious and Ethnic Relations*, Minority Rights Group International 2005, s. 7.

od swojego pierwszego posiedzenia jest zobowiązany do przyjęcia ustawy regulującej procedury wykonawcze przy tworzeniu regionów. Każdy z utworzonych regionów może przyjąć swój najwyższy akt normatywny, w którym zostanie określona struktura władzy i jej przedstawiciele, pod warunkiem, że to nie stoi w sprzeczności z Konstytucją Iraku (art. 120). Ponadto w art. 21 zostało zapisane, że w regionie może powołać władzę wykonawczą, ustawodawczą i sądowniczą zgodnie z Konstytucją Iraku. Biura regionów mogą zostać ustanowione w ambasadach i innych misjach dyplomatycznych państwa irackiego. Rząd regionalny jest odpowiedzialny za ustanowienie i funkcjonowanie administracji w regionie, a szczególnie za powołanie służb bezpieczeństwa wewnętrznego takich jak policja, siły bezpieczeństwa czy straż regionu.¹⁵²

Obecnie prezydentem Autonomicznego Regionu Kurdystanu jest Massud Barzani; premierem Nechirvan Barzani, który stoi na czele Rady Ministrów. Parlament Kurdystanu składa się z 111 miejsc i jest wybierany na kadencję czteroletnią. Przewodniczącym parlamentu jest Kamal Kirkuki.¹⁵³

Relacje pomiędzy rządem centralnym a regionalnym rządem Iraku od wielu lat pozostają napięte. Najbardziej kluczową tutaj sprawą było to, że Autonomiczny Region Kurdystanu nie uzyskiwał tylu korzyści, na ile według kurdyjskich liderów politycznych zasługiwał. Uważano, że wysiłek włożony przez Kurdów w wyzwolenie spod reżimu Saddama Husajna i udział w transformacji od 2003 roku nie został należycie doceniony. Premier Nuri al-Maliki według opinii liderów kurdyjskich przybrał dyktatorskie zachowania i w imieniu rządu potrafił wysłać czołgi do miasta Chanakin, w którym dochodziło do sporów arabsko-kurdyjskich.¹⁵⁴

Rząd regionalny Kurdystanu także wskazuje, że częstą praktyką ze strony rządu centralnego jest opóźnianie przekazywania transzy ustalonego budżetu. Poza tym jedną z bardziej kluczowych kwestii spornych są złoża ropy naftowej, a przyznanie przez rząd kurdyjski licencji na wydobywanie ropy zagranicznym kompaniom rozwścieczyło rząd centralny, który uważał te decyzje za niekonstytucyjne.¹⁵⁵

Inną kwestią wpływającą na napięcia na linii rząd kurdyjski – rząd centralny jest wzajemna percepcja. Kurdowie uważają, że środkowy i południowy Irak prezentuje postawę antykurdyjską, co według samych Kurdów jest związane z postrzeganiem ich jako prozachodnich a nawet izraelskich sojuszników. Z kolei Arabowie uważają, że Kurdowie cały czas dążą do uzyskania niepodległości, co może rozbić istniejące państwo irackie, pomimo tego, że w oficjalnym stanowisku Kurdowie podkreślają, że pragną pozostać w strukturach federalnego państwa irackiego.¹⁵⁶

Istotną rzeczą pozostaje sprawa nieuregulowanych „terytoriów spornych”, które rozciągają się w okolicach południowej granicy Autonomicznego Regionu Kurdystanu od granicy z Syrią, aż do granicy z Iranem. Odnoszą się one po części do okręgu Dijala, Kirkuk, Irbil i Niniwa. Na obszarze tym doszło do intensywnej arabizacji, co doprowadziło do zmniejszenia się populacji kurdyjskiej na terytoriach uważanych za rdzennie kurdyjskie.¹⁵⁷

152. Iraqi Constitution, op. cit., szerzej zob. *Provincial Politics in Iraq. Fragmentation or New Awakening? Annexes*, The Washington Institute for Near East Policy, 2008.

153. Informacje ze strony: <http://www.krg.org/p/p.aspx?l=12&s=030000&r=319&p=229>.

154. The Kurdistan Autonomous Region: risks and challenges, http://escolapau.uab.cat/img/qcp/kurdistan_risks_peace.pdf.

155. Ibidem

156. Ibidem.

157. Ibidem

Kwestia rozstrzygnięcia statusu „terytoriów spornych” została ujęta w art. 140 Konstytucji Iraku, według którego art. 58 Tymczasowego Prawa Administracyjnego dotyczący sprawowania władzy na tym obszarze miał obowiązywać do czasu rozpisania referendum w Kirkuku i na innych obszarach spornych. Miało to nastąpić nie później niż 31 grudnia 2007 roku.¹⁵⁸ Do referendum jednak w tym czasie nie doszło. Później były podawane kolejne daty, które wyznaczały termin przeprowadzenia referendum i podobnie jak w pierwszym przypadku referendum nie odbyło się. Obecnie nie ma jasno sprecyzowanego terminu jego przeprowadzenia.

158. *Iraqi Constitution*, op. cit.

4

KONFLIKTY POMIĘDZY GRUPAMI RELIGIJNYMI I NARODOWOŚCIOWYMI

Istniejące napięcia i spory pomiędzy grupami religijnymi i narodowościowymi mają swoje historyczne korzenie, stąd ich trwała obecność w państwie irackim jest zjawiskiem wręcz powszechnym. Po upadku reżimu Saddama Husajna spory te przybrały bardzo intensywną formę i wiele grup narodowościowo-etnicznych, które korzystały z protekcji reżimu Saddama Husajna stanęło wobec wielu zagrożeń. Z kolei te, które były represjonowane, jak np. Kurdowie czy arabscy szyici, zaczęły wchodzić w radykalizujący się konflikt z innymi grupami narodowościowo-religijnymi. O skali tego zjawiska mogą świadczyć dane dostarczone przez Irackie Ministerstwo Zdrowia, według których tylko w 2006 roku w wyniku konfliktów na terytorium Iraku zginęło 34 453 cywilów, a 36 685 zostało rannych.¹⁵⁹

Pomimo tego, że cały Irak był objęty konfliktem po 2003 roku należy wyróżnić tutaj obszary, gdzie konflikty te przyjęły szczególnie intensywny i długotrwały wymiar. Szczególnie wysoką konfliktogennością pomiędzy grupami narodowościowo-religijnymi charakteryzują się duże miasta – skupiska wielu różnych grup etnicznych i religijnych. Do nich należą przede wszystkim Bagdad i Mosul. W przypadku prowincji na obszarze, których dochodziło i w dalszym ciągu dochodzi do wielu konfliktów narodowościowo-religijnych należy wymienić: Dijala, Salaheddin, Niniwa i obecnie w mniejszym stopniu al-Anbar.

4.1. PRZYCZYNY KONFLIKTÓW

Od 2003 roku spory i konflikty wewnątrz Iraku rozgrywały się na kilku płaszczyznach:

- 1) Rywalizacji pomiędzy grupami religijnymi;
- 2) Działań wymierzonych przeciwko mniejszościom;
- 3) Działań wymierzonych przeciwko wojskom okupacyjnym;
- 4) Zorganizowanej przestępczości;
- 5) Przemocy domowej (m.in. zabójstwa honorowe).¹⁶⁰

Zaś do głównych przyczyn konfliktów należy zaliczyć:

- 1) Przedłużony okres destabilizacji politycznej;
- 2) Nieefektywny i ograniczony w swoim działaniu system sprawiedliwości;
- 3) Poczucie braku sprawiedliwości zarówno z okresu sprzed 2003 roku, jak i po 2003 roku.¹⁶¹

Okres destabilizacji politycznej i brak funkcjonowania podstawowych instytucji państwa sprzyja zdecydowanemu wzrostowi przemocy konfliktów. Milicje zbrojne i wszelkie ugrupowania zbrojne czują się bezkarne i podejmują bezpośrednie działania nierzadko wymierzone w cywilów. W stanie destabilizacji państwa łatwo również o werbunek nowych członków do grup zbrojnych i milicji, którzy ze względu na permanentny stan zagrożenia i bezrobocie szukają zatrudnienia, a także gwarancji bezpieczeństwa dla siebie i swoich bliskich. W działaniach różnych grup zbrojnych i milicji ofiarami nie są tylko bojownicy, ale przede wszystkim ludność cywilna. W dużym stopniu co już było wspomniane akcje podejmowane przez grupy zbrojne miały na celu eksterminację mniejszości religijno-narodowościowych.

159. UNAMI HRO, *Human Rights Report*, listopad/grudzień 2006, s. 2, <http://www.uniraq.org/FileLib/misc/HR%20Report%20Nov%20Dec%202006%20EN.pdf>

160. UNHCR, *Framework for Conflict-Sensitive Programming in Iraq*, http://www.uniraq.org/documents/Framework_for_conflict-sensitive_programming_in_iraq.pdf.

161. Ibidem.

Nieefektywność systemu sprawiedliwości i brak w pierwszym okresie po upadku reżimu Saddama Husajna państwowych służb bezpieczeństwa znacznie przyczynił się do wzrostu konfliktów społecznych. Armia, policja i służby bezpieczeństwa z czasów Saddama Husajna, które przestały funkcjonować, nie zostały zastąpione przez efektywne tego typu jednostki przede wszystkim z braku odpowiedniej kadry. Sytuacja taka ułatwiła funkcjonowanie grup zbrojnych na obszarze Iraku ich działania operacyjne i zdolność do przeprowadzania ataków. Tym bardziej, że spory odsetek byłych policjantów, żołnierzy i służb specjalnych z czasów rządów Partii Baas znalazł swoje miejsce w nowopowstałych grupach zbrojnych.

4.2. NASTĘPSTWA KONFLIKTÓW

Za następstwa konfliktów w Iraku po 2003 roku można uznać czystki etniczne i przesiedlenia, prześladowania i dyskryminację, które dotknęły w zasadzie wszystkie grupy etniczno-religijne w tym państwie: Arabów szyitów, sunnitów, Kurdów, chrześcijan (Asyryjczyków, Chaldecyjków, Ormian), Turkmenów, Mandejczyków, Szabaków czy Jezydów.¹⁶² W 2007 roku liczbę pozbawionych domów Irakijczyków, którzy szukali schronienia w innych częściach kraju szacowano na prawie 2 miliony. Z tego w północnych prowincjach 741 tysięcy, w centralnych – 450 tysięcy i w południowych 716 500 tysięcy.¹⁶³ W wyniku działań wojennych ponad 2 miliony uciekło do sąsiednich krajów na Bliskim Wschodzie, w tym około 1 miliona 200 tysięcy do Syrii, 750 tysięcy do Jordanii, 200 tysięcy do Arabii Saudyjskiej i państw arabskich Zatoki Perskiej. Ponadto w latach 2006 i 2007 Irakijczycy byli najliczniejszą grupą narodowościową, która szukała azylu w krajach rozwiniętych (22 tysięcy złożonych aplikacji).

Konflikty pomiędzy społecznościami religijno-narodowościowymi przyczyniły się do sytuacji, w której uciekinierzy udając się w miejsca zamieszkiwane przez większość swoich współwyznawców. Zatem w wielu przypadkach z obszarów mieszanych np. sunnicko-szyickich wielu szyitów przeniosło się na obszary *stricte* szyickie, zaś sunnici dołączyli do większych skupisk sunnitów.¹⁶⁴

Iraccy chrześcijanie stali się celem wielu ataków ze strony radykalnych muzułmańskich grup zbrojnych, w tym al-Ka'idy i szyickiej Armii Mahdiego. Dla przykładu al-Ka'ida wielokrotnie domagała się od chrześcijan pieniędzy za tzw. opiekę, a kobietom chrześcijańskim nakazywano nosić czadory. W okresie obecności wojsk Stanów Zjednoczonych i ich współkoalicjantów ryzyko ataków na chrześcijan było dość wysokie ze względu na ich związki ze światem Zachodni i nierzadko również zatrudnię „na służbie” u Amerykanów. Ponadto chrześcijanie i Jezydzi zdominowali handel alkoholem, co stanowiło szczególny pretekst do przeprowadzania na nich ataków ze strony radykałów muzułmańskich. Ataki były dokonywane przez radykałów sunnickich i szyickich, ale także przez ugrupowania kurdyjskie. Często dochodziło do porwań chrześcijan dla okupu. Uważani są oni za społeczność, która nie ma silnych więzi klanowych i jednocześnie za osoby zamożne, które nie będą wahać się, aby zapłacić okup.¹⁶⁵

Na przestrzeni lat 2004-2010 doszło do wielu ataków na duchownych chrześcijańskich i na kościoły, w tym, w styczniu 2008 roku w Mosulu, Kirkuku i Bagdadzie zorganizowano zamach na kościoły chrześcijańskie; w lutym 2008 roku uprowadzony i zamordowany został arcybiskup Paulos Faradž Rah; w kwietniu 2008 roku asyryjski ksiądz; w listopadzie 2010 roku

162. Ibidem.

163. Statistics on Displaced Iraqis around the World, kwiecień 2007, <http://www.unhcr.org/461f7cb92.pdf>.

164. Zob. szerzej: E. Ferris, K. Stoltz, Minorities, *Displacement and Iraq's Future*, grudzień 2008, http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2008/12/23%20minorities%20ferris/1223_minorities_ferris.pdf.

165. Ibidem.

dokonano zmasowanego ataku na chrześcijańskie dystrykty w Bagdadzie, podczas którego zginęło ponad 40 osób.¹⁶⁶

Chrześcijan dotyka dyskryminacja na przykład w Autonomicznym Regionie Kurdystanu. Pojawiły się informacje, że prześladowania chrześcijan kończą się wówczas, kiedy przystąpią oni do Demokratycznej Partii Kurdystanu.¹⁶⁷ Z resztą na podstawie badań Amerykańskiej Komisji Badań Międzynarodowej Wolności Religijnej (*US Commission on International Religious Freedom*) z 2009 roku większość Ormian, Fayli Kurdów, Szabaków, Turkmenów, Asyryjczyków i Jezydów cierpiało z powodu dyskryminacji przy zatrudnianiu w instytucjach państwowych (najwięcej Fayli Kurdów i Szabaków około 80 procent). Podobnie sytuacja przedstawia się w przypadku dyskryminacji przy zatrudnianiu na wysokich stanowiskach w administracji publicznej. Ponad 50 procent spośród przedstawicieli wyżej wymienionych mniejszości uważało się za dyskryminowanych (najwięcej Szabaków, ponad 90 procent).¹⁶⁸

Podobnie olbrzymi odsetek mniejszości jest narażony na ciągłe groźby z powodu przynależności do określonej grupy etnicznej czy wyznania: 90 procent Chaldejczyków, 76 procent Jezydów, 75 procent Szabaków i 85 procent Turkmenów. Często też zdarzają się wymuszenia ze strony milicji, które mają protekcję partii politycznych. Dotyka to spory odsetek Chaldejczyków czy Szabaków. Z powodu gróźb i wymuszeń, a także często realnego zagrożenia życia społeczności te żyją w poczuciu ciągłego strachu. Sami też organizują własne oddziały obrony, aby chronić swoje domostwa.¹⁶⁹

Z kolei w 2008 roku Misja Wsparcia ONZ dla Iraku (*United Nations Assistance Mission for Iraq*) wskazywała na praktyki ze strony Arabów i Kurdów, których celem miała być asymilacja mniejszości narodowo-religijnych. Członkowie mniejszości takich jak Jazydzi czy Turkmeni byli zmuszani do identyfikowania siebie karcie rejestracyjnej jako Kurda lub Araba na. Tylko w ten sposób mogli uzyskać dostęp do opieki medycznej czy edukacji. Ponadto np. Jazydzi z prowincji Niniwa byli zmuszani, aby odbierać swoje przydziały żywności w sąsiedniej prowincji Dahuk, aby wykazywać w ten sposób w Niniwie ich mniejszą ilość. W 2009 i 2010 roku sytuacja ta nie uległa zmianom.¹⁷⁰

4.3. POLITYKA WŁADZ WOBEC OFIAR SPORÓW I KONFLIKTÓW

Na wstępie należy wskazać, że w 2003 roku zostało powołane Ministerstwo Przesiedleńców i Migracji (MPM), które miało zajmować się kwestiami uchodźców i przesiedleńców wewnątrz Iraku. Z racji nawarstwiającego się problemu migracji w państwie, rząd iracki przyjął Narodową Politykę w sprawie Przesiedlenia (NPP), której celem było dokonanie analizy i oceny skali przesiedleń w Iraku, tak aby następnie zmobilizować wszelkie wysiłki na rzecz rozwiązania tego problemu. NPP była rozwijana poprzez konsultacje prowadzone przez MPM i Regionalny Rząd Kurdystanu przy wsparciu społeczności międzynarodowej. System konsultacji zakładał także udział społeczności dotkniętych przesiedleniem, organizacji pozarządowych i władz lokalnych. Za nadrzędne cele NPP przyjęto znalezienie trwałych i efektywnych środków, które pozwolą odpowiedzieć na potrzeby przesiedlonych. Na mocy NPP w Konstytucji Iraku pojawił się art. 44, który ma w założeniu chronić przed wysiedleniem.¹⁷¹

166. *Christian areas targeted in deadly Baghdad attacks*, BBC News Middle east, 10 listopada 2010, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-11724378>.

167. E. Ferris, K. Stoltz, op. cit.

168. M. Lalani, *Still Targeted: Continued Persecution of Iraq's Minorities*, *Minority Rights Group International*, 2010, s. 26-27.

169. *Ibidem*, s. 14.

170. *Ibidem*, s. 18.

Poza Ministerstwem Przesiedleńców i Migracji, problemami przesiedleńców zajmuje się Ministerstwo, które odpowiada za przydział racji żywnościowych, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, które dostarcza dokumentację niezbędną przy rejestracji po racje żywnościowe i Ministerstwo Edukacji, które jest odpowiedzialne za rejestrację dzieci w szkołach. Ponadto wsparcia przesiedleńcom udzielają tak zwane komitety, których działalność można uznać za najbardziej efektywną. Istnieją także nieformalne komitety pomocy zlokalizowane w meczetach. Część środków przeznaczanych na pomoc przesiedleńcom pochodzi z dotacji zagranicznych od rządu Stanów Zjednoczonych Ameryki i innych państw, które podejmują się udzielenia pomocy.¹⁷²

Pomimo angażowania się rządu irackiego w rozwiązywanie problemu przesiedleńców, nie jest on w stanie samodzielnie poradzić sobie z istniejącą sytuacją. Dowodzą tego chociażby raporty Misji Wspierania ONZ dla Iraku, która wielokrotnie alarmowała, że sytuacja tak zwanych wewnętrznych przesiedleńców (od *Internal Displaced Persons*) na terytorium Iraku jest dramatyczna. Borykają się oni z dostępem do żywności, wody pitnej, czy schronienia. Często nie mają nawet szans, aby skorzystać z usług publicznych czy pomocy. Szczególnie problem ten dotyczy obszarów wiejskich. Poza tym część prowincji zaczęła wprowadzać ostre restrykcje tak, aby uniemożliwić migracje ludności i tym samym w jak najmniejszym stopniu borykać się z problemem przesiedleńców.¹⁷³

W wielu analizach dotyczących problemu przesiedleńców w Iraku wymienia się zalecenia dla rządu i parlamentu irackiego, a także dla rządu kurdyjskiego, które miałyby przyczynić się do poprawy losu przesiedleńców. Do najważniejszych zaleceń zalicza się: bezwarunkowe wypełnienie przez rząd iracki zobowiązań międzynarodowych dotyczących religijnych, narodowych i językowych mniejszości w ramach programów przyjmowanych na poziomie centralnym, regionalnym i lokalnym; rząd powinien wdrożyć politykę różnych szans, tak aby mniejszości miały równy dostęp do usług i zatrudnienia, co jest bezpośrednio związane z art. 16 Konstytucji Iraku; rząd powinien dofinansować Komisję Roszczeń Nieruchomości, co może przyspieszyć odzyskiwanie przez przesiedleńców swojej własności. Parlament powinien powołać Komitet *Ad Hoc* ds. Mniejszości. Natomiast Regionalny Rząd Kurdystanu na mocy art. 5 Kurdyjskiej Konstytucji powinien uznać Szabaków i Jazydów za odrębne mniejszości; zgodnie z art. 19 kurdyjskiej Konstytucji Regionalny Rząd Kurdystanu powinien podejmować natychmiastowe działania przeciw każdemu przedstawicielowi władzy kurdyjskiej, który dopuszcza się prześladowania przedstawicieli mniejszości.¹⁷⁴

172. R. Margesson, A. Bruno, J. M. Sharp, *Iraqi Refugees and Internally Displaced Persons: A Deepening Humanitarian Crisis*, "Congressional Research Service", 13 luty 2009, s. 4.

173. *UNAMI Report*, 1stycznia - 30 czerwca 2008, Human Rights Report, s. 21.

174. M. Lalani, op. cit., s. 30.

PODSUMOWANIE

Irak jest państwem, w którym grupy narodowo-religijne stanowią o jego specyfice polityczno-ustrojowej. W Konstytucji Iraku istnieje wiele zapisów odnoszących się do mniejszości narodowo-religijnych, chociaż w analizach tego aktu normatywnego pojawia się wiele zastrzeżeń, wskazujących na niejasne i nieprecyzyjne sformułowania, a także na częsty brak środków realizacji przyjętych tam praw mniejszości.

Obecnie największy problem stanowią trwające konflikty, które powodują, że bezpieczeństwo Iraku cały czas utrzymuje się na niskim poziomie. Za to łatwość w dostępie do broni i duże możliwości pozyskiwania nowych bojowników sprawiły, że skala przemocy i konfliktogenność w Iraku jest bardzo wysoka.

Po wycofaniu się wojsk USA konflikty te rozgrywają się na poziomie:

- rząd – rebelianci (grupy zbrojne),
- grupy zbrojne przeciwko innym grupom zbrojnym.

Nieefektywny system sądowniczy, skorumpowana władza i instytucje państwowe na wszystkich szczeblach przyczyniają się do pogorszenia losu zwykłych obywateli, którzy często są bezradni wobec sytuacji życia codziennego.

W takich okolicznościach szczególnie trudny pozostaje los przesiedleńców, którzy przez najbliższy czas na poprawę swojego losu w wyniku działań państwa irackiego nie mogą liczyć.

